

MOBILITETSRAPPORT 2011

SENTER FOR INTERNASJONALISERING AV HØGRE UTDANNING

Rapport
05/11

INNHOOLD

1. Innledning /4/	3.5 Mobilitet på ph.d.-nivå /21/	6. Nord-Amerika /30/
1.1 Mobilitetsstatistikk /4/	4. Europa /24/	6.1 USA fortsatt en hoveddestinasjon for studenter /30/
1.2 Definisjoner /5/	4.1 Gradsstudenter /24/	6.1 Ph.d.-mobilitet til og fra Nord-Amerika /31/
2. Mobilitet i grunnopplæringen /6/	4.2 Delstudenter /24/	7. BRIKS-landene /32/
2.1 Mobilitet innen Program for livslang læring (LLP) /6/	4.3 Studenter fra europeiske land i Norge /26/	7.1 Få gradsstudenter, flere delstudenter /32/
2.2 Nordplus i grunnopplæringen /10/	4.4 Mobilitet til og fra Europa på ph.d.-nivå /27/	7.2 Store senderland av studenter /33/
2.3 Gjør det!-programmet /11/	5. Norden /28/	7.3 Ph.d.-mobilitet /33/
3. Hovedtrekk i mobilitet i høyere utdanning /14/	5.1 Norske studenter foretrekker Danmark /28/	8. Oppsummering /34/
3.1 Norske studenter i utlandet /14/	5.2 Nordplus for høyere utdanning /28/	Noter /37/
3.2 Gradsstudenter /14/	5.3 Faglig profil for norske studenter til Norden /28/	Appendikser /38/
3.3 Delstudenter /15/	5.4 Ph.d.-mobilitet /29/	
3.4 Utenlandske studenter i Norge /20/		

Publisert av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU), oktober 2011.

REDAKTØRER/ Margrete Søvik og Arne Haugen
REDAKSJON/ Margrete Søvik, Arne Haugen, Ieva Serapinaite, Stig Pedersen, Ingebjørg Birkeland, Linda Petrine Rutledal, Dag Stenvoll.

PRODUKSJON/ Konvoi AS
HOVEDFOTO/ David Zadig
OPPLAG/ 300
ISBN 978-82-93017-10-3

Dette er femte året Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) utgir en mobilitetsrapport. Hensikten med rapporten er å presentere de nyeste tallene for studentmobilitet inn og ut av Norge, samt peke på hovedtendenser hva angår destinasjonsland, opprinnelsesland, institusjonell tilknytning og faglig orientering. Kunnskap om dette er viktig ettersom studentutveksling og mobilitet har blitt et politisk satsingsområde, både i Norge og internasjonalt.

1. Innledning

For femte år på rad presenterer SIU en rapport om mobilitet i utdanning. Formålet med rapporten er som tidligere å gi et mest mulig helhetlig bilde av mobilitet til og fra Norge på ulike utdanningsnivå. SIU er fra 2010 også blitt kompetansesenter for internasjonalisering i grunnopplæringen. Årets rapport vektlegger derfor mer enn tidligere rapporter mobilitet på dette nivået.

Med ”mobilitet” menes i denne sammenheng at studenter, elever og ansatte reiser fra en utdanningsinstitusjon til en annen, for å studere eller arbeide for en kortere eller lengre periode. Mobilitet kan også finne sted mellom institusjoner i samme land, men denne rapporten ser kun på internasjonal mobilitet, altså bevegelse over landegrensene.

Mobilitet står høyt på den utdanningspolitiske agenda, både i Norge og internasjonalt. Det er en målsetning at flere reiser ut, og på den måten får internasjonal kompetanse som kan komme utdanningssystem og arbeidsliv til gode. Det er også en målsetning å rekruttere flere inn. Rekruttering av internasjonale studenter er i Norge forbundet med en generell målsetning om å internasjonalisere utdanningssektoren, i den hensikt å heve utdanningens kvalitet og relevans.

Et sentralt rasjonale for å stimulere til økt mobilitet innen grunnopplæringen er at elever og lærlinger kan tilegne seg internasjonal kompetanse, få smak av andre språk og kulturer, oppleve alternative læringsarenaer, øke læringsmotivasjon og bli mer tilbøyelige til å reise ut senere i livet, i studie- eller jobbsammenheng. Et av de viktigste argumentene for økt mobilitet blant ansatte i skolen er at denne gruppen ofte motiverer ungdom til å delta i ulike utvekslingsprogram.

Kunnskapsløftet for grunnopplæringen og Utdanningslinja løfter fram internasjonalisering som et viktig tema innenfor utdanningspolitikken. På grunnopplæringens område slår Stortingsmelding Nr. 14 (2008-2009) *Internasjonalisering av utdanning* blant annet fast at internasjonalisering bør nå alle, og at eksisterende mobilitetsordninger og programmer bør utnyttes bedre.

Internasjonal mobilitet har lange tradisjoner i academia og høyere utdanning, men har fått et økende omfang de siste ti til femten årene og mobiliteten vokser årlig. Ifølge rapporten til OECD *Education at a Glance* (2010) studerte 3,3 millioner studenter utenfor hjemlandet sitt i 2008.¹ Med Kvalitetsreformen i høyere utdanning ble internasjonalisering løftet fra å være et mål i seg selv til å bli et virkemiddel for økt kvalitet i utdanningen. Samtidig er mobilitet i utdanning sentralt for en rekke prosesser og trekk ved den pågående globaliseringen som eksempelvis utvikling av internasjonale relasjoner, nye behov i arbeidslivet og institusjoners og lands bestrebelser på å rekruttere høy kompetanse fra utlandet. I et norsk perspektiv er det for eksempel en realitet at doktorgradsutdanningen innenfor en rekke fagområder er helt avhengig av tilførsel av gode kandidater fra utlandet.

Rapporten tar opp ulike aspekter ved mobilitet og retter søkelyset mot mobilitet både til og fra Norge. I den grad statistikken tillater det, spør vi: Hvor mange elever, ansatte og studenter på ulike nivå reiser ut i forbindelse med studier og skolegang? Hvor reiser de, hvor lenge blir de, og hvilke fagområder representerer de? Vi forsøker også å tegne et mest mulig tydelig bilde av mobiliteten til Norge, men her er statistikkgrunnlaget svakere.

På grunnopplæringens område baserer framstillingen seg hovedsakelig på data fra EU sitt program for livslang opplæring (LLP), og denne delen av rapporten er organisert i samsvar med dette. Innenfor høyere utdanning har vi valgt å organisere framstillingen etter geografiske regioner. Foruten en oversiktsdel der det gis hovedtall for henholdsvis ut- og inngående mobilitet, gis det egne oversikter for Europa, Norden, Nord-Amerika og BRIKS-landene. De såkalte BRIKS-landene (Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika) er fremvoksende kunnskapsregioner som er blant prioriterte samarbeidsland for Norge.

I mobilitetsrapporten 2010 presenterte SIU noen foreløpige resultater fra en nylig gjennomført undersøkelse av mobilitet blant ph.d.-kandidater ved norske læresteder. Årets rapport inneholder noen hovedkonklusjoner fra undersøkelsen, slik at ph.d.-nivået er representert også i årets rapport. I tillegg presenterer vi kort to andre undersøkelser SIU har gjennomført siden siste mobilitetsrapport, omdømmeundersøkelsen og en undersøkelse av mobilitet i videregående skole.

1.1 Mobilitetsstatistikk

Med økt politisk betydning blir det viktig med god dokumentasjon av mobilitetens omfang og utvikling. Det er også relevant å kunne sammenligne på tvers av land. Det hefter imidlertid en rekke svakheter ved internasjonal mobilitetsstatistikk. Begrepet ”internasjonal student” eller ”utenlandsk student” kan defineres ulikt og metoder for datainnsamling kan variere, noe som får konsekvenser for tallmaterialet. I denne rapporten konsentrerer vi oss om mobilitet til og fra Norge, men også i dette tilfellet hefter det svakheter ved statistikken, særlig statistikk over studenter som kommer til Norge for å studere.

Informasjonen som finnes i Database for høyere utdanning (DBH)² om innreisende studenter, er basert enten på *utvekslingsopphold* ved norske institusjoner, eller på studentenes *statsborgerskap*. Ingen av delene gir et fullgodt bilde av studiemobilitetens omfang. Kategorien utvekslingsstudenter i DBH omfatter studenter som kommer til norske institusjoner gjennom utvekslingsavtale eller kvoteprogram for opphold på en varighet av tre måneder eller mer. Det er sannsynlig at en del mobilitet er av kortere varighet. Studenter som kommer for å ta en hel grad fanges heller ikke opp, med mulig unntak av kvotestudenter som tar en grad i Norge. Med statsborgerskap er det motsatt. Denne kategorien vil innbefatte flere enn dem som har kommet til Norge i studieøyemed. Mange

med utenlandsk statsborgerskap som er registrert ved norske utdanningsinstitusjoner, kan være permanent bosatt i Norge eller ha kommet til landet av helt andre årsaker enn utdanning.

For å få et bedre og mer internasjonalt sammenlignbart statistikkgrunnlag har OECD, Eurostat og Unesco anbefalt å registrere internasjonale studenter på bakgrunn av enten a) det landet de har tatt sin videregående og studiekvalifiserende utdanning i, eller b) der de har registrert sin faste bopel. Statistisk sentralbyrå, som leverer statistikk fra Norge til de internasjonale statistikkbyråene, har benyttet alternativ b. Det er imidlertid svakheter ved denne tilnærmingen. Studenter som oppholder seg i Norge utover seks måneder, skal etter regelen registrere seg som bosatt i Norge. Dermed faller de utenfor statistikken over mobile studenter. Heller ikke den andre tilnærmingen er uten svakheter. Studenter med studiekvalifiserende utdanning fra et annet land kan registreres som studenter ved en norsk institusjon uten at de fysisk forflytter seg til denne institusjonen. Mange norske (og utenlandske) institusjoner tilbyr i dag fjernundervisning.

Den samme svakheten gjør seg gjeldende i statistikk over studenter med utenlandsk statsborgerskap. Også i dette tilfellet kan det tenkes at institusjoner registrerer studenter som følger fjernundervisning fra utlandet og ikke fysisk forflytter seg til den norske institusjonen. Flere forhold gjør det altså vanskelig å få et presist bilde av inn-mobilitetens omfang. Vi har i denne rapporten tatt med statistikk over både utvekslingsstudenter og studenter med utenlandsk statsborgerskap. Det reelle tallet på studenter som kommer til Norge i studieøyemed, ligger trolig et sted mellom tallet på utvekslingsstudenter (som inkluderer for få) og studenter med utenlandsk statsborgerskap (som inkluderer for mange).

Statistikk over studenter som reiser ut av Norge er betydelig bedre. Her benytter vi i all hovedsak statistikk fra Statens lånekasse.

Lånekassen fører oversikt over alle lånekunder som mottar støtte til studieopphold i utlandet, helt ned til en varighet på en måned. Dette inkluderer trolig de aller fleste. Når det gjelder ph.d.-studenter som reiser ut, finnes det imidlertid ikke en systematisk statistikk. Her har vi basert oss på tidligere studier utført av Norges forskningsråd og NIFU, samt en SIU-studie fra 2010. Ulik metodikk og ulike utvalg gjør det imidlertid vanskelig å sammenligne disse tallene og se en klar utvikling over tid. Når det gjelder mobilitet til Norge på ph.d.-nivå benytter vi statistikk fra NIFUs doktorgradsregister over antall doktorgrader etter doktorandens statsborgerskap. Som mål på inn-mobilitet har denne statistikken de samme svakheter som studenter med utenlandsk statsborgerskap.

Når det gjelder mobilitet i grunnutdanningen er situasjonen en annen. Her er mobiliteten mye mer begrenset og foregår i all hovedsak innenfor programsamarbeid. Her benytter vi statistikk fra EUs program for livslang læring, for å si noe om antall elever og lærere som reiser ut.

1.2 Definisjoner

- En *gradsstudent* betegner en student som tar en hel grad, i Norge eller i utlandet.
- En *delstudent* betegner en student som tar deler av sitt studium, enten i Norge eller i utlandet.
- En *utvekslingsstudent* er også en delstudent, men defineres av at utenlandsoppholdet skjer gjennom institusjonsavtaler og internasjonale programmer. Delstudentene som reiser utenfor programmer og avtaler, kalles ofte free movers.
- *Utenlandske studenter* i Norge forstås som studenter som ikke har norsk statsborgerskap.
- Begrepet *internasjonal student* refererer til en student som har reist til et annet land med det formål å studere der.

2. Mobilitet i grunnopplæringen

Samarbeidsprogram er det viktigste rammeverket for mobilitet i skolesammenheng. De fleste videregående skoler har kunnskap om og deltar i ulike internasjonale samarbeidsprogram, ifølge SIUs rapport (2010) *Internasjonalisering i videregående opplæring*. 87 prosent har deltatt/deltar i slike programmer, mens kun 13 prosent ikke har noen erfaring. Har skolene erfaring med deltakelse i internasjonale utdanningsprogram, deltar de ofte flere ganger og i flere ulike program. Knappt én av tre videregående skoler tilrettelegger for elev- og lærermobilitet utenfor etablerte program.

Samarbeidsprogram som norske opplæringsinstitusjoner deltar i, varierer med hensyn til geografi, faglig fokus, målgruppe og omfang. Mest aktivt samarbeid og mobilitet finner vi innenfor rammene av EUs *Program for livslang læring (LLP)* og Nordisk ministerråds *Nordplus*. I 2011 deltar 74 prosent av de videregående skolene i ulike ordninger innen LLP, og 16 prosent deltar i *Nordplus* elev- eller lærerutveksling. Felles kunnskapsgrunnlag, programstruktur og prosedyrer gir grobunn for skoleprosjekter på tvers av landegrensene. Blant andre relevante program der mobilitet står sentralt, vil vi nevne det norsk-tyske bilaterale programmet *Gjør det!*, samarbeidstiltak med støtte fra *EØS-stipendfond*, samt muligheter til å ta hele eller deler av *videregående opplæring i Frankrike* gjennom Fylkesmannen i Vest-Agder, Internasjonalisering (FIVA).

De fleste skoleprogrammene tilrettelegger for samarbeid i Europa, og etablerte kontakter mellom skoler er et premiss for mobilitet. Den nevnte undersøkelsen om internasjonalisering i videregående opplæring viser at 71 prosent av norske videregående skoler samarbeider med skoler i Europa (inkludert Barentsregionen og Nordvest-Russland). De mest populære destinasjonslandene i Europa, samlet sett, er Tyskland, Spania, Storbritannia, Frankrike og Italia. 17 prosent av videregående skoler har dessuten kontakter i Afrika og 5,5 prosent i Nord-Amerika.

Videre følger mer detaljert informasjon om ulike mobilitetsordninger innen grunnopplæringen. Vi vil blant annet se nærmere på tendenser og mønstre de siste årene, andel av elever, lærere og skoleledere som deltar, land (og kontinenter) de norske skolene samarbeider med, og representasjon av ulike studieprogram. Rapporten bygger på søknadsstatistikken innenfor mobilitetsprogram som SIU forvalter, tall fra Lånekassen og undersøkelser som kartlegger skolenes og skoleeierens engasjement i internasjonalisering publisert i tidsrommet 2008-11.

2.1 Mobilitet innen Program for livslang læring (LLP)

EUs *Program for livslang læring (LLP)* er det største programmet for mobilitet, internasjonal kontakt og samarbeid på utdanningsfeltet. LLP består av fire delprogram som retter seg mot ulike sektorer, samt enkelte tverrgående tiltak som komplimenterer delprogrammene. De mest relevante delprogrammene for grunnopplæringen er:

- Comenius for barnehage- og skolesektoren
- Leonardo da Vinci for fag- og yrkesopplæringen
- Grundtvig for voksenopplæringen

Statistikken i denne rapporten er hentet fra SIUs årlige programoversikter og synliggjør mobiliteten som finner sted innenfor disse tre programmene.

Deltakelse i Comenius-skolepartnerskap

Comenius er EUs program for tverrnasjonalt samarbeid innenfor barnehage- og skolesektoren. Både institusjoner og enkeltpersoner kan søke om økonomisk støtte til ulike samarbeidstiltak og mobilitetsformer. Programmets viktigste tiltak er partnerskapsprosjekt, der barnehager, grunnskoler og videregående skoler kan samarbeide om selvvalgte tema. Partnere kan søke om støtte til å finansiere reiser til prosjektsamlinger. Søknadsstatistikken for perioden 2008–2011 viser at tross noe variasjon, har interessen for partnerskapsprosjekt vært relativt stabil. Antallet innvilgede prosjekt har gått litt ned, fra 96 til 91 (tabell 2.1). Forklaringen på denne utviklingen er at flere opplæringsinstitusjoner søker om midler til større prosjekter. Selv om antallet innvilgede prosjekter går noe ned, går antallet av individuelle reiser (såkalte mobiliteter) likevel opp.

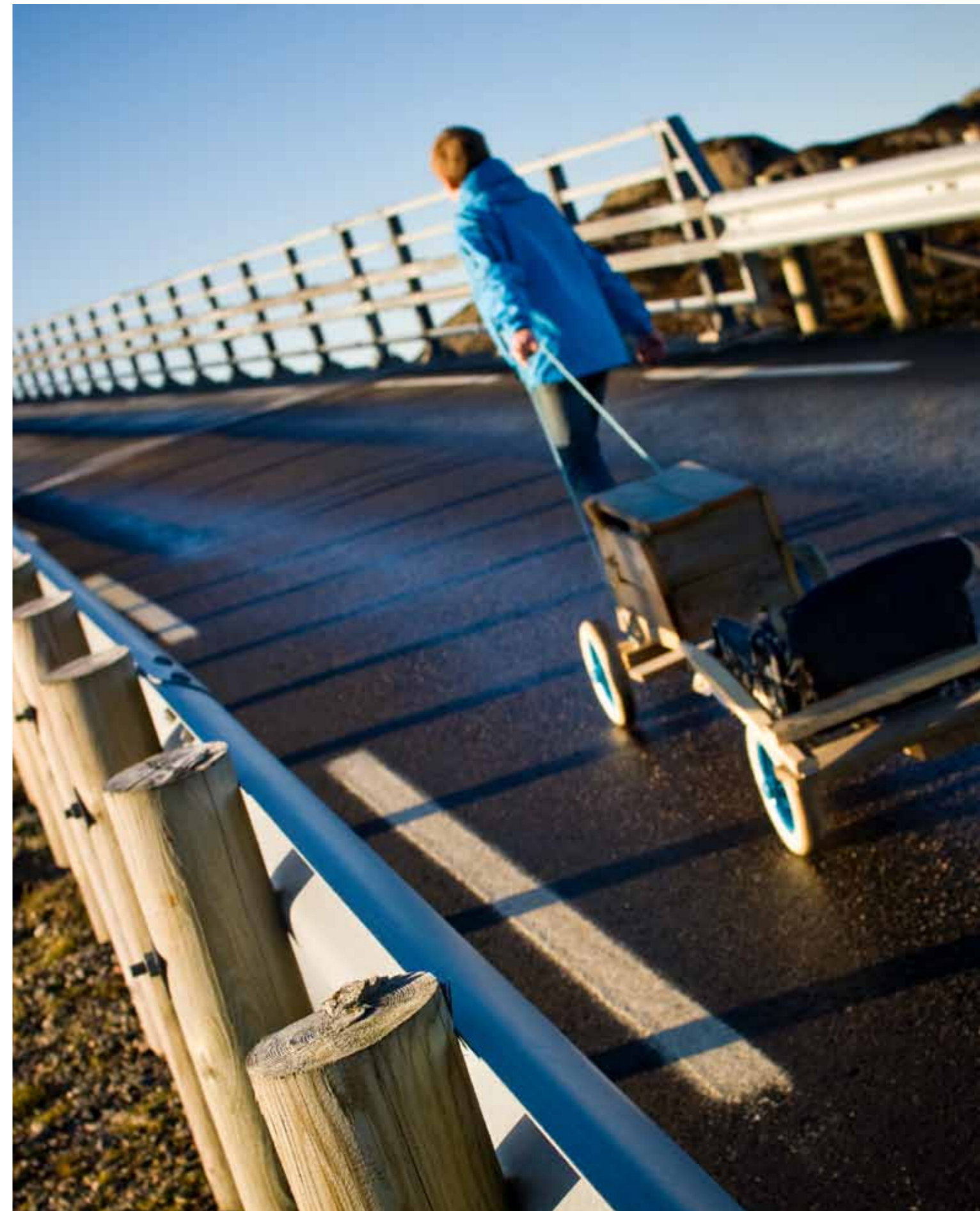
Tabell 2.1 Søknader og innvilgelser til Comenius skolepartnerskap

Søknadsrunde	Prosjekter		Reiser	
	Søkt	Innvilget	Søkt	Innvilget
2008	155	96	2684	1748
2009	139	94	2524	1760
2010	146	94	3020	1920
2011	159	91	3308	1876

Mobilitet er en viktig aktivitet i partnerskapsprosjekter, og hvert år tildeles midler til ca. 1 800 reiser. Antall utreisende kan være større, fordi det er mulig å sende ut flere deltakere hvis midlene strekker til. Prosjektene får støtte til et gitt antall reiser (minimum 4, 8, 12 eller 24) som skal gjennomføres i løpet av den toårige prosjektperioden. Det er søkerinstitusjonen som bestemmer bruken av de tildelte midlene: Det kan være de samme eller ulike personer som reiser til prosjektsamlinger. Det er derfor ikke mulig å sette likhetstegn mellom antallet tildelte reiser og antallet deltakere. Mobilitet (reiser) til prosjektsamlinger kan involvere både elever, lærere og andre ansatte på skolen, avhengig av prosjektets mål og størrelse. Det kan være lærere fra ulike land som samarbeider om utvikling av undervisningsopplegg, eller elever som løser oppgaver sammen med elever i andre land og reiser til prosjektsamlinger sammen med lærere. Søknadsstatistikken viser at elevene utgjør en større deltakergruppe enn lærere. Forholdet mellom elevenes og lærernes deltakelse kan leses av tabell 2.2.

Tabell 2.2 Elevers og læreres deltakelse i Comenius-skolepartnerskap

Søknadsrunde	Elever	Lærere
2008	1300	1026
2009	1050	892
2010	1220	930
2011	1168	941

Faglig orientering, relevans og læringsutbytte får stadig større fokus i mobilitetsordningene. I søknadsskjemaer for Comenius-skolepartnerskap blir søkere bedt om å identifisere inntil tre temaer som er mest relevante for sitt prosjekt. Skjemaene fra 2011 viser stor spredning i hva søkerne vektlegger, men de temaene som flest krysser av, er fremmedspråklæring, europeisk medborgerskap, miljø og bærekraftig utvikling, helse og livsstil og ny teknologi / IKT.

Landene som de norske skolene samarbeider mest med i 2011 innenfor *Comenius-skolepartnerskap*, er i synkende rekkefølge Tyrkia, Tyskland, Spania, Italia, Polen og Nederland. Dette har vært et nokså stabilt mønster over tid. En tendens i samarbeidet er at skoler som deltar i flere mobilitetsordninger over en lengre tidsperiode, utvikler større samarbeidsnettverk som inkluderer partnere fra flere land.

Comenius-etterutdanningsstipend er et tilbud til lærere og lærerutdannere som gir muligheter til å delta på kurs, konferanser eller hospiteringsopphold ved partnerorganisasjoner i Europa. Midlene kan ikke brukes til kompetansegivende videreutdanning, men etterutdanningen kan være et supplement til en (videre)utdanning eller praksis man er i gang med. Cirka 30 prosent av lærerne som søker om disse stipendene, har kompetanseutvikling innen realfag, IKT, didaktikk eller lignende som mål. 70 prosent av midlene går til fremmedspråklærere, og de fleste velger å øke sin kompetanse innen engelsk eller spansk. I tabell 2.3 følger en oversikt over lærernes deltakelse i mobilitetsordningene i perioden 2008–10.

Tabell 2.3 Comenius etterutdanningsstipend for lærere og lærerutdannere

Søknadsår	Søknader om stipend	Innvilgede stipend
2008	125	101
2009	203	160
2010	220	160

Utbytte av internasjonale etterutdanningskurs for lærere ble kartlagt i undersøkelsen *Norsk deltakelse i Comenius etterutdanningsstipend* (SIU, 2009). Der oppgir 90 prosent av deltakerne at deltakelsen har ført til endringer i både metoder og prioriteringer, 60 prosent mener at deltakelsen har intensivert diskusjonen om kompetanseutvikling på skolen, 60 prosent beskriver kursene som døråpnere til faglige nettverk og profesjonsfelleskap, 88 prosent har intensjoner om å delta på etterutdanningskurs på nytt, og 65 prosent merker innvirkning på elevenes læringsmotivasjon og resultater. Svarene tyder på at lærernes deltakelse i mobilitetsordninger har flersidige effekter og ofte gir større ringvirkninger på skolen, spesielt når den knyttes til andre interne utviklingsprosesser på skolen. Den tidligere nevnte undersøkelsen om internasjonalisering i videregående opplæring viser dessuten at elevenes engasjement i internasjonalt samarbeid er bredest i skoler der både lærere og ledere involverer seg. Det er ofte ansatte på skolen som tilrettelegger for og motiverer elevene til å delta i internasjonalisering. Det er med andre ord en direkte sammenheng mellom elevenes, lærernes og skoleledelsens involvering i internasjonalisering og mobilitetsordninger.

Leonardo da Vinci for fag- og yrkesopplæring

Leonardo da Vinci-programmet er rettet mot fag- og yrkesopplæringen. Gjennom dette programmet kan organisasjoner involvert

i fag- og yrkesopplæring tilrettelegge for mobilitet til andre europeiske land. Det som kjennetegner Leonardo er den sammensatte målgruppen av deltakerinstitusjoner. Siden det overordnede målet med programmet er å opprette en tettere kobling mellom opplæring og arbeidsliv, kan man finne både videregående skoler, opplæringskontor, fylkeskommuner, bedrifter, bransjeorganisasjoner og andre aktører på deltakerlisten. Videregående skoler utgjør for eksempel 59 prosent, fylkeskommuner 13 prosent og bedrifter 3 prosent av deltakerne i Leonardo-mobilitetsordningen i 2011.

Mobilitet gjennom Comenius foregår innenfor rammen av skolen, mens mobilitet gjennom Leonardo skjer i møtepunkt mellom opplæring og arbeidsliv. Målet med mobilitet innen Leonardo er å tilrettelegge for kompetanseutvikling gjennom utplassering og hospitering i bedrifter og opplæringsinstitusjoner. Med andre ord skjer det meste av kompetanseutviklingen ikke ved skolebenken, men på verkstedet eller på arbeidsplassen. Deltakere utvikler nye ferdigheter, praktiserer andre språk, følger gjeldende arbeidslivsnormer og regler, osv. De viktigste ordningene for grunnopplæringen er partnerskap og mobilitetsstipend.

Deltakelse i Leonardo da Vinci-partnerskap

Partnerskapsprosjekter er en viktig del av Leonardo-programmet. Mobilitetsmønstrene som kjennetegner Comenius-partnerskap, ser vi også for Leonardo: Både antallet søknader og innvilgede prosjekter og reiser er økende. Søkerne foretrekker middels store prosjekter (12 eller 16 reiser i løpet av prosjektperioden). Denne utviklingen gjør det mulig å tildele midler til flere prosjekter. Tabell 2.4 viser forholdet mellom søknader og innvilgelser fra 2008 til 2011.

Tabell 2.4 Søknader og innvilgelser til Leonardo-partnerskap

Søknadsrunde	Prosjekter		Reiser	
	Søkt	Innvilget	Søkt	Innvilget
2008	26	12	364	166
2009	38	19	384	224
2010	45	20	570	292
2011	53	23	640	324

Deltakere i partnerskapsprosjekter er elever i yrkesfaglige retninger, lærlinger, yrkeslærere, instruktører og rådgivere. Som i Comenius er elever en viktig deltakergruppe i Leonardos partnerskapsprosjekter, men økningen i elevantall i perioden 2008–2011, bortimot en femdobling, er mer markant for Leonardo enn for Comenius (tabell 2.5). Nøkkelen til denne økningen ligger sannsynligvis i deltakerprofil: Betydelig flere skoler og opplæringskontor bruker mobilitetsordningen i 2011 enn i 2008 (en økning fra 9 til 17 skoler og fra 2 til 5 opplæringskontor), mens antallet andre deltakere, som fylkeskommuner og bedrifter, var omtrent det samme gjennom perioden.

Tabell 2.5 Deltakere i Leonardo-partnerskap

År	Lærere, instruktører	Elever og lærlinger
2008	146	24
2009	182	41
2010	212	96
2011	235	120

Tabell 2.6 Søknader om reiser til Leonardo-mobilitet, fordelt på deltakergrupper

Søknadsår	Prosjekter (søkt)	Reiser (søkt)	Elever og lærlinger	Unge arbeidere	Lærere, instruktører	Reiser (innvilget)
2008	66	1 485	1237	50	198	675
2009	86	2 203	1877	190	198	762
2010	92	2 686	1982	123	581	801
2011	81	2 500	1841	263	396	920

Faglig fokus i Leonardo-partnerskap er forskjellig fra Comenius, selv om mobilitetsmodellen er den samme. Midler tildeles for 4, 8, 12 eller 24 reiser til prosjektsamlinger som gjennomføres i løpet av den toårige prosjektperioden. Oppgavene elevene og lærlinger løser sammen med partnere fra andre land, varierer avhengig av prosjekttema. Målet med prosjekter kan for eksempel være å få en bedre innsikt i ulike yrkesfag og arbeidskulturer, stimulere til entreprenørskap eller utvikle datastyrt robotteknologi. Leonardo-partnerskap uten elevdeltakelse kan ha bedre rådgivningstjenester, videreutvikling av kvalitet innen fag- og yrkesopplæring, kvalitets-sikring av mobilitetsordninger og andre temaer i søkelyset.

Norske organisasjoner samarbeider med en rekke land i Leonardo-partnerskap, men det er spesielt interessant å se hvilke land prosjekter med norsk deltakelse koordineres fra. I 2011 er det Tyskland og Nederland som topper listen. I 2010 var det største antallet prosjekter med norsk deltakelse koordinert fra Tyskland, i 2009 fra Storbritannia, Nederland og Tsjekia, og i 2008 fra Tyskland og Belgia.

Leonardo da Vinci-mobilitet

Mobilitetsordningen (individuelle stipend) innen Leonardo-programmet gir muligheter til å hospitere i bedrifter og opplæringsinstitusjoner i andre land. Tallene for 2011 viser at den største delen av midlene brukes til å utplassere grupper av elever innen yrkesfaglige retninger med følgepersoner (74 prosent), etterfulgt av lærere og instruktører som reiser på hospiteringsbesøk (16 prosent) og unge arbeidstakere (10 prosent). Som vi ser av tabell 2.6, har både antall søknader og reiser økt i perioden 2008–2011. Andelen søknader som får innvilget støtte, varierer mellom 45 prosent i 2008 og 30 prosent i 2010. Tabellen viser også forholdet mellom ulike deltakergrupper.

Det er bred faglig orientering i de ulike søknadene, men alle studieprogrammene har vært representert i perioden 2008–2011. Fordelingen av søkere innen ulike programfag kan variere fra år til år, men det er helse- og sosialfag, restaurant- og matfag, samt bygg- og anleggsteknikk som ligger stabilt på topp, med medier og kommunikasjon på bunn. Forklaringen på at medier og kommunikasjon ligger så lavt kan være at denne fagretningen også kan bruke Comenius-programmet. SIUs rapport *Internasjonalisering i videregående opplæring* (2010) viser at det generelt sett er elever ved studieforberedende program som er de mest aktive deltakerne i internasjonale samarbeidsprosjekter. Sett under ett er det omtrent likt antall elever i studieforberedende retninger og elever og lærlinger i fag- og yrkesopplæring som benytter seg av muligheter innen LLP og Gjør det!-programmene. Når det gjelder de yrkesrettede studieprogrammene, er det elevene og lærlingene ved serviceorienterte program som bruker mobilitetsordningene mest, sammenlignet med mer teknisk innrettede fag.

Land som deltakerne i programmet reiser til, kan varierer fra år til år, men de mest populære destinasjonslandene fra 2008 til 2011 var, i synkende rekkefølge, Storbritannia, Frankrike, Spania, Tyskland og Italia.

Grundtvig

Grundtvig-programmet gir støtte til internasjonalt samarbeid om voksnes læring. Både skoler, kultursektoren (for eksempel biblioteker og museer), frivillige organisasjoner og arbeidslivet kan søke om støtte til ulike former av mobilitet. Grundtvig ligner på Comenius og Leonardo da Vinci i sin strukturelle utforming, det vil si at ulike organisasjoner kan søke om midler til partnerskap eller individuelle stipend.

Søknadsstatistikken for perioden fra 2008 til 2011 (tabell 2.7) viser en nokså jevn interesse for Grundtvig-partnerskap, med unntak av en liten nedgang i 2010. Andelen innvilgede søknader er også ganske konstant, rundt seksti prosent for både prosjekter og reiser.³

Tabell 2.7 Grundtvig-partnerskap, søkte og innvilgede prosjekter/reiser

Søknadsrunde	Prosjekter		Reiser	
	Søkt	Innvilget	Søkt	Innvilget
2008	33	19	392	228
2009	35	21	416	240
2010	24	16	325	216
2011	36	20	492	228

Forholdstallet mellom deltakende ansatte ved institusjoner (i hovedsak lærere) og deltakende brukere av institusjoner (i hovedsak elever og lærlinger) varierer mer i Grundtvig-partnerskap enn i andre programmer (tabell 2.8).⁴

Tabell 2.8 Typer deltakere i Grundtvig-partnerskap

År	Ansatte	Brukere
2008	166	66
2009	163	73
2010	119	115
2011	232	76

Faglig orientering i Grundtvig-partnerskap er bred og åpen for både formell og uformell voksenopplæring, og følgelig har ikke alle prosjekter bare direkte relevans til grunnopplæringen for voksne. Prioriterte temaer i programmet omfatter undervisning av minoriteter, fengselsundervisning og migrasjonsrelaterte problemstillinger. Ofte er målet med prosjektene å tilrettelegge for basiskunnskaper innenfor språkopplæring og utvikling av grunnleggende ferdigheter.

Lærere, lærerassistenter, instruktører og andre som jobber med voksenopplæring kan søke om individuelle stipend. Tabell 2.9 viser samlet antall individuelle reiser innenfor etterutdanning og studiebesøk, i perioden 2008–2010. Vi ser at både antall søknader og antall innvilgelser har økt.

Tabell 2.9 Grundtvig etterutdanningsstipend og studiebesøk

	Søkt	Innvilget
2008	45	33
2009	69	44
2010	72	48

2.2 Nordplus i grunnpoplæringen

Nordplus er Nordisk ministerråds største utdanningsprogram innenfor livslang læring, som består av fem delprogram:

- Nordplus Junior for grunnpoplæringen og barnehagesektoren
- Nordplus Høyere utdanning
- Nordplus Voksen
- Nordplus Horisontal for tverrsektorielle nyskapende prosjekt
- Nordplus Nordiske Språk

Det overordnede målet med Nordplus er å skape, styrke og utvikle det nordisk-baltiske utdanningsområdet. Ulike delprogram fremmer mobilitet og samarbeid mellom de nordiske landene, de selvstyrte områdene Grønland, Færøyene og Åland og de baltiske landene (Litauen, Latvia og Estland).

Nordplus Junior er det mest relevante programmet for grunnpoplæringen. Skoler er også viktige deltakere i Horisontal, og Nordiske Språk Junior skal styrke og utvikle samarbeid mellom opplæringsinstitusjoner på alle nivåer. Både barnehager, barne- og ungdomsskoler og videregående skoler kan delta. Den største brukergruppen i perioden 2008–2011 er grunnskoler og videregående skoler, men antall barnehager som deltar er økende. Av tabell 2.10 ser vi at både antallet og andelen Nordplus Junior-prosjekter med norsk deltakelse er lett stigende.

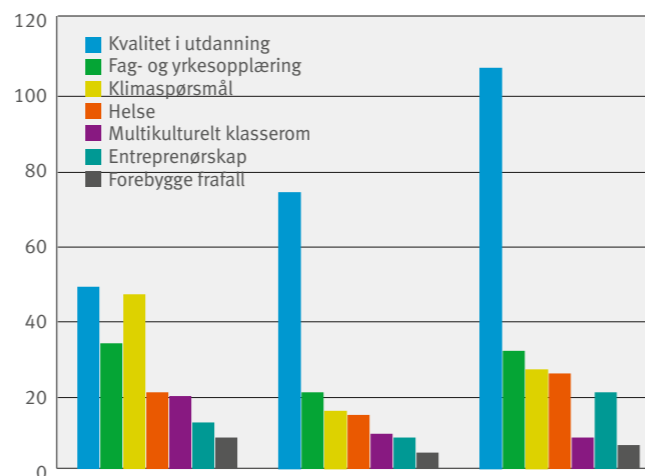
Tabell 2.10 Norsk deltakelse i Nordplus Junior-programmet

Søknadsår	Innvilgede prosjekter	Prosjekter med norsk deltakelse	Andel prosjekter med norsk deltakelse
2009	135	40	30 %
2010	143	44	31 %
2011	138	49	36 %

Elever og læringer kan delta i mobilitetstiltak som klasseutveksling, individuell elevmobilitet og/eller praksis/lærlingplass i nordiske land. I 2009/10 ble det rapportert om 356 norske deltakere i programmet. Av disse var 305 elever og 51 lærere eller andre ansatte. Rapporten for 2010/2011 er ikke klar, men de foreløpige tallene tyder ikke på særlige endringer.

Tabell 2.11 viser mobiliteten mellom landene i programmet. Tallene tydeliggjør at det er noen flere deltakere som reiser til Norge (409) enn norske deltakere som reiser ut (356). Det er Latvia og Sverige

Figur 2.1 Valgte prioriteringer blant søkere til Nordplus Junior

Tabell 2.11 Nordplus Junior: Mobilitet mellom land 2009/10

Fra:	Til	Åland	Danmark	Estland	Finland	Færøy.	Grønland	Island	Litauen	Latvia	Norge	Sverige	Total fra
Åland		30										53	83
Danmark	24		30		51		86	183	119	41	45	90	639
Estland	14		4		65			3	25	30	12	32	185
Finland		26		6				1	106	44	49	253	485
Færøyene		15			3					10			28
Grønland			88			2							90
Island		86		2	23	2			2		46	30	191
Litauen		83			118			2		30	28	81	342
Latvia		49		8	75			2	34		81	90	339
Norge		52		15	28			40	12	108		101	356
Sverige	2		84	23	268			62	120	51	148		758
Total til	40	517	54	631	4	86	293	418	314	409	730		

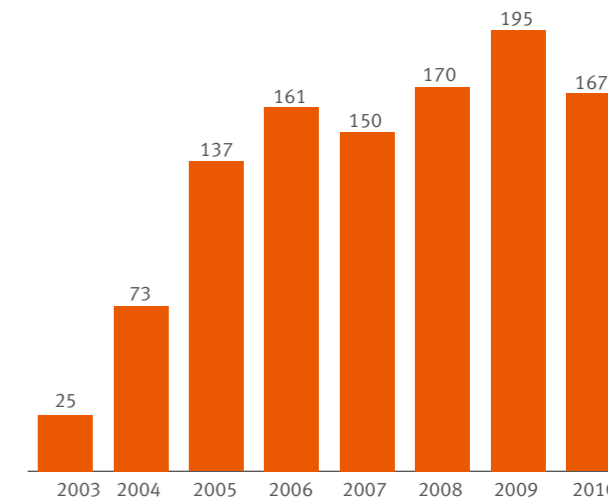
som tar imot flest nordmenn. Om en sammenligner antall utreisende deltakere i forhold til folketall, er proporsjonene i de fire største nordiske landene forholdsvis jevne. Island skiller seg kraftig ut. Med sine bare drøye tre hundre tusen innbyggere har Island likevel over halvparten så mange utreisende som Norge.

Faglig orientering i Nordplus Junior overlapper med Comenius og Leonardo da Vinci-sektorprogrammene. Når søkerne er bedt om å velge mellom programmets prioriteringer for perioden 2008–2011, velger klart de fleste kvalitet i utdanning, etterfulgt av fag- og yrkesopplæring og klimaspørsmål (figur 2.1). Den tematiske oversikten er nesten sammenfallende med de prioriteringene som gjøres innen sektorprogrammene i LLP, og temaene rangeres bortimot likt.

2.3 Gjør det!-programmet

Gjør det! er del av en samarbeidsavtale mellom utdanningsdepartementene i Norge og Tyskland. Målet med programmet er samarbeid innen fag- og yrkesrettet opplæring, og hovedmålgruppen er unge i videregående opplæring. Årlig gis opptil 200 norske elever, læringer og prosjektledere mulighet til å få innsikt i utdanningssystemet og arbeidslivet i Tyskland, og et tilsvarende antall tyske deltakere kommer til Norge. Figur 2.2 viser variasjoner i søkertallene fra programstarten i 2003 og gjelder elev- og lærlingmobilitet fra Norge til Tyskland.⁵

Figur 2.2 Antall norske deltakere under Gjør det!

Den faglige spredningen i Gjør det!-programmet er stor, men statistikken viser at det er mat- og næringsmiddelfag samt tekniske og industrielle fag som dominerer. Sammenlignet med Leonardo-programmet, som også retter seg mot fag- og yrkesopplæring, er dominansen av tekniske og industrielle programfag en interessant tendens. Forklaringen kan ligge i den større konsentrasjonen av bedrifter og industrikonsern blant deltakerne, spesielt på tysk side.

Internasjonalisering i den videregående skolen

Våren 2011 gjennomførte SIU en undersøkelse om internasjonalisering i den videregående skolen. Denne ble sendt til 331 videregående skoler. 68 prosent svarte. Målet med undersøkelsen var å bygge videre på SIUs rapport fra 2010, *Internasjonalisering i skolesektoren*, og få mer kunnskap om arbeidet med internasjonalisering i den videregående skolen

Undersøkelsen viser at en liten eller middels stor andel av lærerne deltar i internasjonaliseringsarbeidet ved de fleste skolene. Bredest deltagelse er det i mellomstore skoler og i skoler med både studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram. I vel en tredjedel av skolene er det oppnevnt en internasjonaliseringsansvarlig som koordinerer arbeidet. Ved hver fjerde skole er det rektor eller skoleledelsen som har dette ansvaret.

Skoleledelsens engasjement i internasjonaliseringsarbeidet varierer mye mellom skolene. Blant respondentene er ledelsesengasjementet sterkest ved yrkesfaglige skoler. En mulig forklaring på dette kan være at rene yrkesfaglige skoler ofte er små, og at ledelse/rektor dermed står for koordineringsoppgaver.

Kobling av lærernes deltagelse med skoleledelsens engasjement gir fire kategorier av skoler:

- a) Skoler med svak forankring, hvor deltagelsen blant lærerne er lav og skoleledelsen bare utøver en kontrollerende funksjon (25 prosent).
- b) Skoler med lederforankring hvor deltagelsen blant lærerne er lav, men hvor ledelsen er engasjert og tar ansvar (32 prosent).
- c) Skoler med lærerforankring hvor deltagelsen blant lærerne er bred og skoleledelsen bare utøver en kontrollerende funksjon (10 prosent).
- d) Skoler med bred forankring hvor både lærerne og skoleledelsen er engasjert i arbeidet (33 prosent).

Internasjonalisering gjennom program

Comenius partnerskap er den programaktiviteten hvor flest skoler deltar, om lag 26 prosent i 2011. Ca. 18 prosent deltar i Leonardo mobilitet for elever. De fleste skoler deltar i ett eller et fåtall program. Bare 13 prosent av skolene har aldri deltatt i et internasjonaliseringsprogram. Deltagelsen i de elevrettede programmene er bredest i skoler hvor internasjonaliseringsarbeidet er forankret både i lærerstaben og i ledelsen. Når det gjelder de lærerrettede programmene er det skoler med lærerforankring som har den bredeste deltagelsen.

Internasjonalisering utenfor program

Nesten en tredjedel av skolene har samarbeid med skoler i utlandet som inkluderer elev- og lærerutveksling. Om lag 20 prosent har vennsks- eller samarbeidsrelasjoner til skoler i utlandet uten utveksling. Undersøkelsen dokumenterer høyere aktivitet utenfor programsamarbeid enn det SIU tidligere har hatt inntrykk av. Det er en tendens til at skoler som er aktive innenfor program, også er aktive utenfor program. Aktivitet utenfor program framstår derfor ikke som et alternativ til programdeltagelse.

Internasjonalisering hjemme

Fire av fem skoler oppgir at de aktivt trekker internasjonale perspektiver inn i undervisningen. Rundt 60 prosent benytter nettressurser med et internasjonalt fokus og 54 prosent oppgir at de trekker inn erfaringer fra elever med en flerkulturell bakgrunn. Det er de rene studieforberedende skolene som er mest aktive når det gjelder internasjonalisering hjemme.

Forskjeller mellom studieprogram

Elever ved studieforberedende program deltar mest i internasjonaliseringsaktiviteter. Innenfor yrkesfaglige studieprogram har elever ved de serviceorienterte og kreative studieprogrammene klart høyere deltagelse enn de teknisk og industrielt orienterte studieprogrammene.

Samarbeidspartnere

Utdanningsavdelingen i fylket er den klart viktigste samarbeidspartneren for skoler når det gjelder internasjonaliseringsarbeid. Det er skoler med bred forankring av internasjonaliseringsarbeidet som har det tettteste samarbeidet med eksterne aktører. Også skoler med lederforankring samarbeider forholdsvis mye, særlig med utdanningsavdelingen i fylket og andre skoler i fylket.

3. Hovedtrekk i mobilitet i høyere utdanning

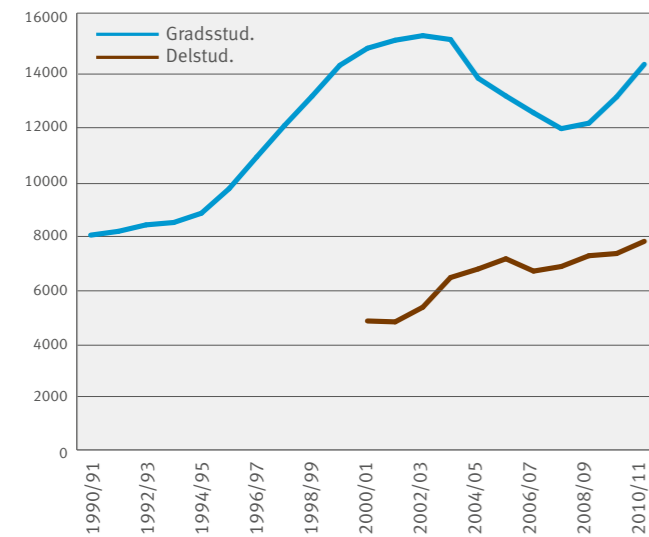
3.1 Norske studenter i utlandet

Antall norske studenter på gradsstudier og delstudier i utlandet økte gjennom hele 1990-tallet og frem til 2003/04. Deretter sank antall gradsstudenter frem til 2007/08. Etter det har antallet gradsstudenter igjen økt og lå i 2010/11 på 14 154. Det var en økning på 1 198 studenter, eller 9,2 prosent, sammenlignet med året før. Sett i forhold til det totale antallet studenter registrert ved norske læresteder, var det en vekst i perioden, fra 5,8 prosent i 2007/08 til 6,5 prosent i 2010/11. I toppåret 2002/03 tilsvarte gradsstudentene i utlandet 7,4 prosent av studentmassen som var registrert ved norske læresteder dette studieåret.

Også antallet delstudenter har økt de senere årene, etter en kort periode med nedgang fra 2005/06 til 2006/07. I 2010/11 var antallet 7 657. Dette var en økning på 448 studenter, eller 6,2 prosent, sammenlignet med året før. Delstudentene utgjorde 3,5 prosent av det totale antallet studenter registrert ved norske læresteder dette studieåret. I bunnåret 2006/07 utgjorde de 3,2 prosent av det totale antallet studenter registrert ved norske læresteder.⁶

Samlet sett utgjorde norske gradsstudenter og delstudenter i utlandet 21 811 studenter i studieåret 2010/11. Det tilsvarende rundt 10 prosent av antallet studenter registrert ved norske institusjoner og 9,4 prosent av den totale norske studentpopulasjonen.

Figur 3.1 Norske gradsstudenter og delstudenter i utlandet i perioden 1990/91–2010/11⁷

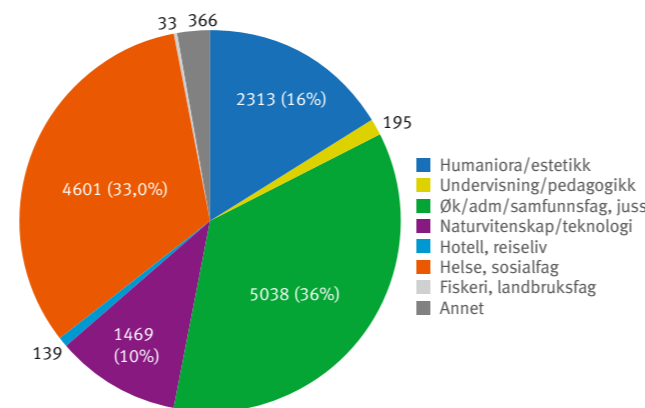
3.2 Gradsstudenter

Figur 3.2 viser faglig fordeling blant norske gradsstudenter i utlandet i studieåret 2010/11. Studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss utgjorde den mest tallrike gruppen (36 prosent). Hovedtyngden av disse er innenfor økonomi/administrasjon (2 631 studenter). Studenter innenfor helse-

sosialfag utgjorde den nest største gruppen (33 prosent). Her er det medisin som er det dominerende faget, med 2 744 studenter. I overkant av 16 prosent er studenter innenfor humaniora/estetikk, og rundt 10 prosent er studenter innenfor naturvitenskap/teknologi.

Dette mønsteret har vært noenlunde stabilt over tid. Unntaket er perioden fra 2006/07 til 2008/09, da det var flere gradsstudenter innenfor helse- og sosialfagene enn innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss. De to siste studieårene har økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss igjen ligget på topp.

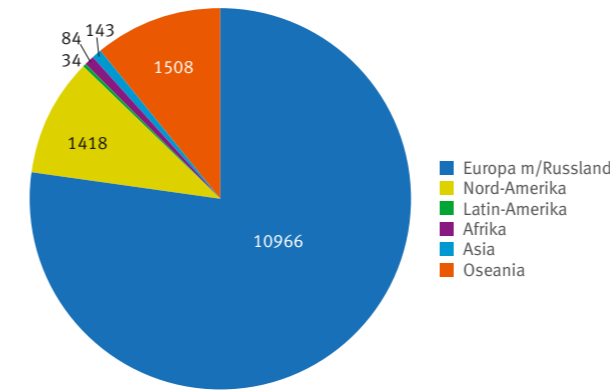
Figur 3.2 Faglig fordeling blant norske gradsstudenter i utlandet i 2010/11⁸

Det store flertallet av gradsstudentene i utlandet, mer enn tre firedele, reiste i 2010/11 til et europeisk land, etterfulgt av Oseania og Nord-Amerika. Noen land utmerker seg som spesielt viktige destinasjoner i de ulike regionene. I Europa er Storbritannia den viktigste destinasjonen. I studieåret 2010/11 oppholdt det seg 3 527 norske gradsstudenter der. Det nest viktigste destinasjonslandet er Danmark (2529) og deretter Polen (1 383). I Oseania er det Australia som er det viktige mottakerlandet (1 446), og i Nord-Amerika er det USA som mottar de aller fleste (1 255).

Noen land er mer populære innenfor enkelte fagområder enn andre. I Australia er faggruppene humaniora/estetikk og økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss mest tallrike. Studenter innenfor sistnevnte gruppe utgjorde i 2010/11 46 prosent av alle gradsstudentene i Australia, mens studentene innenfor humaniora/estetikk utgjorde 23 prosent. I Storbritannia utgjorde studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss 48 prosent av de norske gradsstudentene i landet i studieåret 2010/11, mens studenter innenfor humaniora/estetikk utgjorde 27 prosent. Også i Danmark er studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss den mest tallrike gruppen. I 2010/11 utgjorde de 40 prosent. Studenter innenfor helse- og sosialfag utgjorde den nest største gruppen, med 31 prosent av studentene. I østeuropeiske land som Polen, Tsjekkia og Ungarn er det helse- og sosialfag (særlig medisin) som dominerer. I Polen utgjorde denne gruppen 98 prosent i 2010/11, mens den i Tsjekkia utgjorde 96 prosent og i Ungarn 95 prosent.

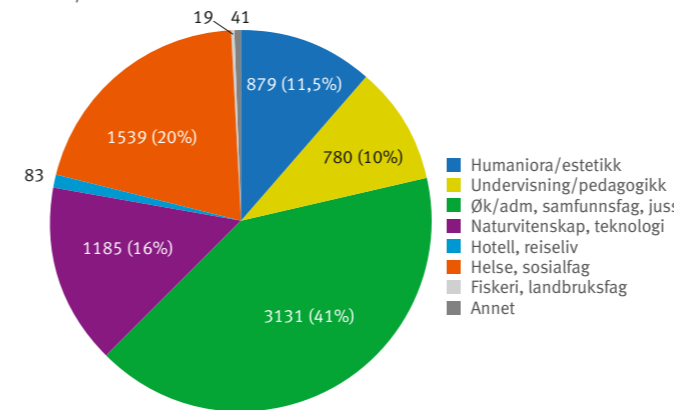
Figur 3.3 Gradsstudenter fordelt på verdensdel i 2010–2011⁹

3.3 Delstudenter

Også blant delstudentene er økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss den største faggruppen. Sammenlignet med gradsstudentene er andelen av totalen faktisk større (41 prosent). Studenter innenfor helse-/sosialfag utgjør 20 prosent av alle delstudentene. Andelen studenter innenfor humaniora/estetikk er noe lavere enn blant gradsstudentene, mens andelen studenter innenfor realfag/teknologi og særlig lærerutdanning/pedagogikk er større sammenlignet med gradsstudentene. Samlet sett kan vi si at den faglige spredningen er noe større blant delstudentene enn blant gradsstudentene. Studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss har i mange år utgjort den mest tallrike gruppen av delstudenter i utlandet, med studenter innenfor helse- og sosialfag på en stabil andreplass. Naturvitenskap og teknologi lå ganske stabilt på fjerdeplass frem til 2008/09. Etter dette har denne faggruppen ligget på tredjeplass, før humaniora/estetikk.

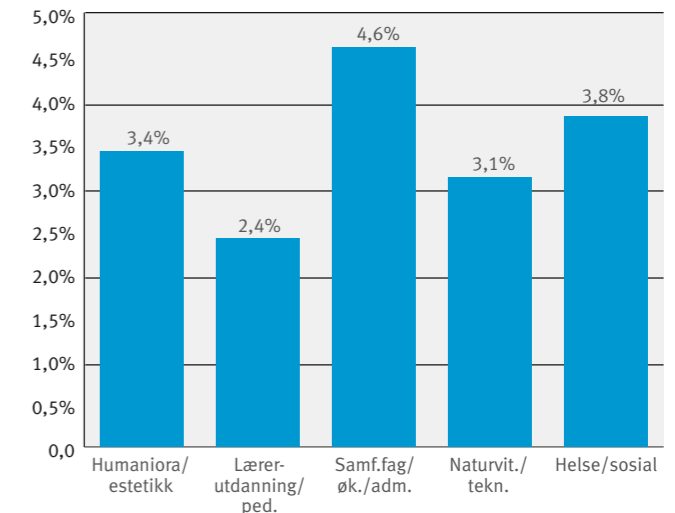
Figur 3.4 Faglig fordeling blant norske delstudenter i utlandet i 2010/11¹⁰

Dersom vi skal få et bilde av tilbøyeligheten til å ta et studieopphold i utlandet innenfor ulike fagområder, må antall delstudenter i utlandet sees i sammenheng med antall studenter registrert innenfor ulike fagområder. Her er variasjonene store. Også når vi korregerer for antall studenter innenfor faggruppen, peker imidlertid

økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss seg ut med flest studenter på delstudier i utlandet, mens helse- og sosialfag følger på andreplass. Lærerutdanning/pedagogikk og fiskeri/jordbruk utmerker seg på den andre siden som fag med en mindre tilbøyelighet blant studentene til å ta et studieopphold i utlandet.

Figur 3.5 Delstudenter som andel av studenter innenfor ulike fagområder i 2010/11¹¹

Figur 3.6 viser delstudenter fordelt på verdensdel i studieåret 2010/11. Europa dominerer, som blant gradsstudentene, men sammenlignet med gradsstudentene er andelen som reiser til et europeisk land, mye lavere, rundt 32 prosent. Nord-Amerika er den nest viktigste destinasjonen for delstudentene. Rundt 19 prosent reiste dit i 2010/11. Sammenlignet med gradsstudentene fordeler delstudentene seg i mye større grad på ulike verdensdeler. Mange velger destinasjoner utenfor Europa og Nord-Amerika. Delstudenter i Afrika utgjorde i 2010/11 17 prosent av det samlede antallet delstudenter. De som reiste til Asia utgjorde rundt 15 prosent, mens delstudentene som reiste til Oseania, utgjorde rundt 12 prosent. Lavest var andelen i Latin-Amerika, med seks prosent.

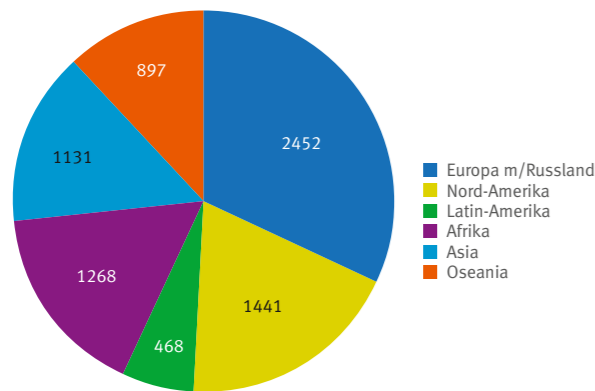
Ser vi nærmere på hvilke land studentene reiser til, er variasjonen også større blant delstudentene enn blant gradsstudentene. Delstudentene fordeler seg på en lang rekke land. Likevel er det noen land som utmerker seg som særlig viktige destinasjoner i de ulike verdensdelene. Følgende land i Europa mottok hundre eller flere norske delstudenter i 2010/11: Storbritannia (621), Frankrike (306), Danmark (257), Tyskland (244), Spania (223), Sverige (149), Nederland (123) og Italia (103). I Nord-Amerika er det USA som mottar den store majoriteten (1 286), og i Oseania er det Australia (769). I Asia utmerker Kina seg (279), etterfulgt av India (165), Singapore (134) og Japan (112). I Afrika er Tanzania det viktigste mottakerlandet (376), etterfulgt av Sør-Afrika (217), Namibia (117) og Zambia (102).¹² Det er interessant å merke seg at Tanzania er blitt et viktigere destinasjonsland for norske delstudenter enn klassiske studieland i Europa, som Tyskland og Frankrike.

De fire siste studieårene, fra 2007/08 til 2010/11, har reise-mønsteret blant norske delstudenter vært ganske stabilt. USA

utgjør det viktigste destinasjonslandet. Australia følger på andreplass og Storbritannia på tredjeplass. Tanzania har i denne perioden vært det fjerde viktigste destinasjonslandet. Kina lå i 2007/08 og 2008/09 rett under Tanzania, men falt i 2009/10 til en niendeplass. I 2010/11 har det igjen vært vekst i tilstrømmingen til Kina, som nå er det sjette viktigste destinasjonslandet, etter Frankrike som i 2010/11 klatret opp på femteplass.¹³

Sammenlignet med studieåret 2009/10, var veksten sterkest i Kina, på hele 54 prosent. Storbritannia hadde en vekst på 22,5 prosent, USA på 19 prosent og Frankrike på 13 prosent. Størst var nedgangen i Russland, med 30 prosent. I Sør-Afrika var det en nedgang på 22 prosent, fulgt av Namibia med en nedgang på 15 prosent og Japan med en nedgang på 13 prosent.

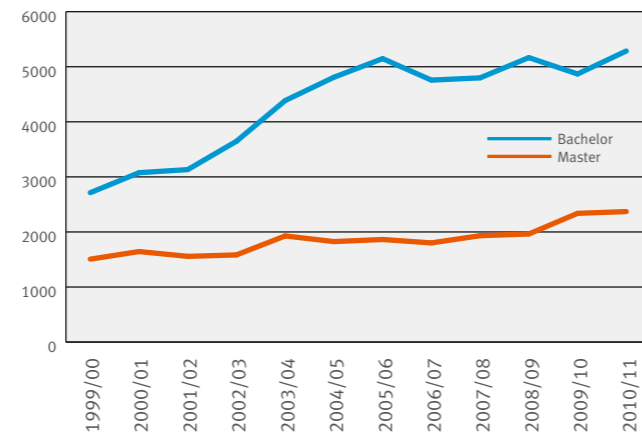
Figur 3.6 Delstudenter fordelt på verdensdel¹⁴

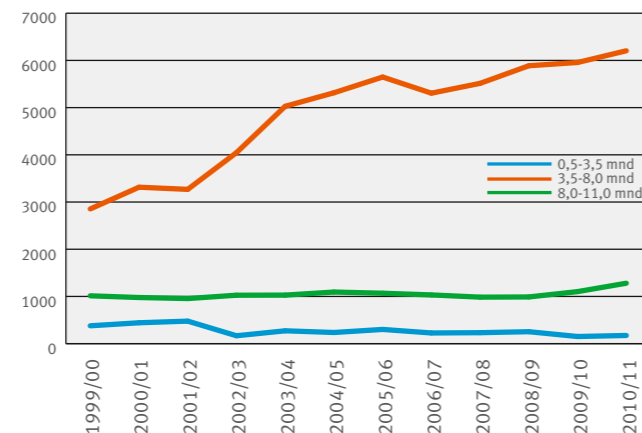
Figurene 3.7 og 3.8 viser delstudentene fordelt på bachelor- og masternivå og på oppholdets varighet i perioden fra 1999/00 til 2010/11. Veksten i denne perioden har særlig skjedd på bachelor-nivå og særlig når det gjelder opphold på en varighet rundt ett semester. Noe av forklaringen på overvekten av studenter som er ute tre måneder eller mer, er finansieringssystemet for norske høyere utdanningsinstitusjoner. Institusjonene får et tilskudd for hver student som er ute tre måneder eller lenger, noe som gir et insentiv til å organisere mobilitet av denne varigheten.

Selv om flest studenter samlet sett reiser ut på bachelornivå, er det forskjeller mellom fagene når det gjelder tidspunktet det er vanligst å ta et studieopphold i utlandet. Tall for studieåret 2010/11 viser for eksempel at de fleste medisinstudentene reiser ut i de første årene av studiet. Også innenfor språkfag og estetikk reiser flest ut på bachelornivå. Innenfor samfunnsfag, psykologi, økonomi og administrasjon er det flest som reiser ut på bachelornivå, men mange reiser også ut på masternivå. Her er tendensen mindre klar. Innenfor teknologi/ingeniørfag/arkitektur, medie- og bibliotekfag, journalistutdanning, juss og odontologi er det derimot flest som reiser ut på masternivå.

Figur 3.7 Delstudenter i utlandet fordelt på bachelor- og masternivå¹⁵

Figur 3.8 Delstudenter i utlandet fordelt på oppholdets varighet¹⁶

Tabell 3.1 viser delstudenter fordelt på institusjon de fem siste årene. I absolutte tall er det Universitetet i Oslo som har flest delstudenter i utlandet. Det henger naturlig sammen med størrelsen på institusjonen. Sett i forhold til studenttallet er det Norges handelshøgskole som har sendt ut flest delstudenter de siste årene. Den største prosentvise veksten fra 2009/10 til 2010/11 var ved Høgskolen i Finnmark, som hadde en vekst på 140 prosent. De absolutte tallene er imidlertid lave, slik at relativt små endringer vil gi store prosentvise utslag.

Sett under ett har universitetene en høyere andel mobile studenter enn høgskolene. Det er imidlertid ikke gitt at det er institusjonstype som spiller inn her. Størrelse og geografisk plassering kan også ha betydning. Som vi ser er andelen mobile studenter ved store høgskoler i urbane strøk (høgskolene i Oslo, Bergen, Sør-Trøndelag og Lillehammer) omtrent på nivå med universitetene. Verdt å nevne er også Høgskolen i Volda, som har en høyere andel mobile studenter enn flere av universitetene.

Tabell 3.1 Delstudenter per institusjon¹⁷

	2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Høgskolen i Akershus	47	1,6	58	1,5	36	1,0	34	1,2	51	1,7
Høgskolen i Bergen	221	4,2	263	4,2	337	5,2	267	4,0	300	4,5
Høgskolen i Buskerud	27	1,1	52	1,8	95	3,2	64	2,0	65	1,9
Høgskolen i Finnmark	24	1,3	16	0,9	18	1,0	5	0,3	12	0,7
Høgskolen i Gjøvik	31	2,1	27	1,4	28	1,3	43	1,8	41	1,7
Høgskolen i Harstad	26	2,1	35	2,7	36	2,6	27	2,5	20	1,6
Høgskolen i Hedmark	121	3,1	99	1,9	66	1,4	68	1,3	111	2,1
Høgskolen i Lillehammer	92	3,2	93	2,5	130	3,4	94	2,3	143	3,2
Høgskolen i Molde	24	1,5	17	1,0	18	1,0	6	0,3	10	0,5
Høgskolen i Narvik	3	0,3	8	0,8	3	0,3	4	0,4	1	0,1
Høgskolen i Nesna	30	3,2	18	1,7	4	0,4	9	1,0		
Høgskolen i Nord-Trøndelag	52	1,5	65	1,0	52	1,2	51	1,4	74	2,0
Høgskolen i Oslo	512	4,8	521	4,7	581	5,0	536	4,4	473	3,8
Høgskolen i Stord/Haugesund	78	3,6	63	2,4	78	3,0	66	2,2	65	2,2
Høgskolen i Sør-Trøndelag	232	3,9	236	3,6	221	3,2	259	3,6	285	3,9
Høgskolen i Telemark	54	1,2	67	1,2	101	1,9	64	1,2	73	1,3
Høgskolen i Tromsø	59	2,5	73	3,1						
Høgskolen i Vestfold	67	2,2	48	1,2	93	2,1	86	2,4	109	2,8
Høgskolen i Volda	153	5,8	117	4,3	134	4,7	123	4,1	175	5,4
Høgskolen i Ålesund	8	0,5	21	1,3	32	1,9	26	1,4	40	2,1
Høgskolen i Østfold	124	3,5	94	2,3	103	2,5	81	1,8	82	1,7
Høgskolen i Sogn og Fjordane	55	2,2	35	1,2	47	1,6	41	1,2	64	1,8
Kunsthøgskolen i Bergen	43	14,6	43	14,5	33	10,5	25	8,0	18	
Kunsthøgskolen i Oslo	13	2,5	17	3,4	18	3,8	16	3,3	17	3,3
Norges Handelshøgskole	191	8,3	234	8,8	319	11,6	308	10,6	372	11,9
Norges Idrettshøgskole	18	2,6	25	2,3	8	0,8	16	1,2	34	2,5
Norges Musikkhøgskole	13	2,5	18	3,4	16	3,0	11	1,9	16	2,6
Norges Veterinærhøgskole	6	1,5	6	1,4	20	4,5	19	4,1	16	3,7
NTNU	717	3,8	679	3,4	762	4,0	951	4,9	961	4,8
UMB	128	4,6	128	4,7	141	4,9	171	5,2	206	5,6
Universitetet i Agder	289	4,0	302	4,1	355	4,6	359	4,3	440	5,1
Universitetet i Bergen	646	4,2	609	4,5	644	5,0	718	5,4	706	5,2
Universitetet i Nordland	67	1,8	85	1,3	51	1,1	86	1,7	80	1,4
Universitetet i Oslo	1116	4,0	1196	4,5	1106	4,3	1017	3,9	1047	4,0
Universitetet i Stavanger	128	1,9	146	2,0	172	2,3	223	2,8	137	1,7
Universitetet i Tromsø	198	3,8	229	4,2	277	3,6	298	3,7	290	3,4

Omdømmeundersøkelse blant internasjonale studenter i Norge 2010

I 2010 utarbeidet SIU for andre gang en omdømmeundersøkelse blant internasjonale studenter i Norge, både utvekslingsstudenter og gradsstudenter. Den første undersøkelsen ble gjennomført i 2008.

Målet med undersøkelsen var å få økt kunnskap om hvordan Norge oppfattes som studieland i utlandet, og kartlegge årsaker til at studentene valgte Norge og den norske utdanningsinstitusjonen. Innsamling av data foregikk ved at SIU anmodet alle norske universiteter og høyskoler om å gi tilgang til e-postadresser til de internasjonale studentene. Et elektronisk spørreskjema ble sendt ut til 4 477 e-postadresser. Vi fikk 1 494 svar, noe som utgjør en svarprosent på 33 prosent. Respondentene kommer fra 102 forskjellige land. Tyskland og Frankrike er høyest representert. 52 prosent oppgir at de er utvekslingsstudenter.

- **Økonomi/ledelse er det mest populære fagområdet, etterfulgt av samfunnsfag.** Det er imidlertid noen forskjeller mellom ulike nasjonaliteter. Blant studenter fra Tyskland, Frankrike, USA og Canada er økonomi og ledelse det mest populære fagområdet. Studenter fra Kina er sterkere representert innenfor teknologi, ingeniørfag og IT, og svært lite representert innenfor humaniora, kunst og kultur.
- **Over halvparten av gradsstudentene sier de kunne tenke seg å arbeide i Norge etter endte studier.** Dette er en økning fra forrige undersøkelse, da 36 prosent svarte det samme.
- **56 prosent av respondentene svarer at de lærer norsk under oppholdet sitt i Norge, men ni av ti svarer at de ikke deltar på norskunderviste programmer under oppholdet.** Det tyder på at det store flertallet følger engelskspråklige studietilbud og lærer norsk ved siden av ordinært pensum.

- **Norge var førstevalg for sju av ti respondenter.** Flere gradsstudenter enn utvekslingsstudenter hadde Norge som førstevalg. Blant dem som oppgir at Norge ikke var førstevalg, begrunner mange det med at Norge er ukjent som studieland, at universitetene ikke er høyt nok rangert, og at levekostnadene er høye.

- **Blant dem som oppgir at Norge var førstevalg, oppgis engelskspråklige studietilbud som den viktigste faktoren.** Av andre faktorer som rangeres høyt, er kvalitet på utdanningen, godt omdømme på forskning og utdanning, og et moderne og teknologisk avansert samfunn. Fravær av skolepenger oppgis også som en svært viktig faktor. Det er visse forskjeller mellom nasjonalitetene når det gjelder hvordan faktorene vurderes. For studenter fra Tyskland og Polen oppgis norsk natur å være en viktigere faktor enn blant studenter fra andre land. Respondentene fra Kina og Russland oppgir fravær av skolepenger som den avgjørende faktoren for valg av utdanningsinstitusjon i Norge.

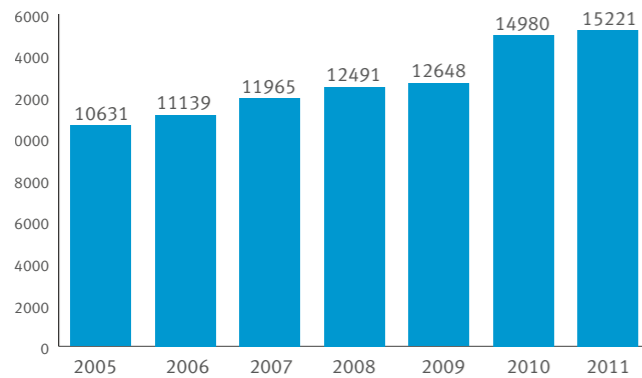
- **86 prosent av respondentene oppgir at de er svært fornøyde eller fornøyde med oppholdet i Norge.** 11 prosent er likegyldige, mens 3,5 svarer at de er misfornøyde. På spørsmål om inntrykket av Norge har endret seg etter oppholdet, svarer noen at det var vanskeligere å komme i kontakt med nordmenn enn de hadde trodd, og landet er mer byråkratisk, mindre miljøvennlig og mer fremmedfiendtlig enn de hadde regnet med. På den positive siden understreker mange at det er god kommunikasjon med fagpersoner, gode fasiliteter ved utdanningsinstitusjonen, at naturen er vakrere enn de hadde trodd, og at nordmenn generelt har gode engelskkunnskaper.

3.4 Utenlandske studenter i Norge

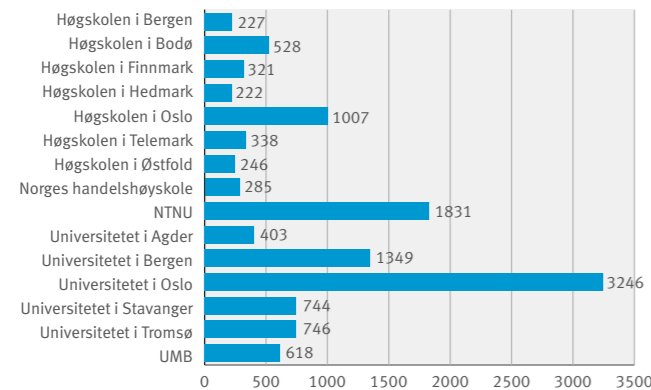
Antallet studenter med utenlandsk statsborgerskap øker årlig. Som omtalt i kapittel 2 gir ikke dette et presist bilde av hvor mange studenter som kommer til Norge i studieøyemed, ettersom utenlandske statsborgere kan være fast bosatt i Norge eller ha kommet hit av andre årsaker enn studier. Tallene i figur 3.9 kan også inkludere utenlandske fjernstudenter, altså studenter som er registrert ved norske institusjoner, men som følger fjernundervisning og fremdeles bor i utlandet. Det reelle tallet på internasjonale studenter, som har kommet til Norge for å studere, er altså noe lavere enn det som fremgår i figuren.

Figur 3.9 Studenter med utenlandsk statsborgerskap ved norske læresteder (vårsemesteret)¹⁸

Figur 3.10 viser antall registrerte studenter med utenlandsk statsborgerskap ved et utvalg institusjoner (institusjoner som har flere enn 200 studenter med utenlandsk statsborgerskap). Ikke overraskende er det flest utenlandske studenter ved Universitetet i Oslo. Deretter følger NTNU og Universitetet i Bergen. Høgskolen i Oslo har også et høyt antall utenlandske studenter, noe som må sees i sammenheng med plasseringen i landets hovedstad. Det høye antallet utenlandske studenter ved Universitetet i Nordland (tidligere Høgskolen i Bodø) og Høgskolen i Finnmark må også sees i sammenheng med etablering av fjernstudier for utenlandske studenter. Det er i disse tilfellene i hovedsak snakk om russiske studenter.

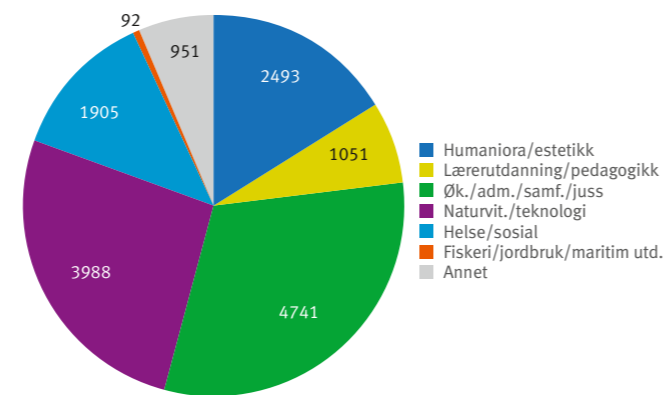
Figur 3.10 Læresteder med flere enn 200 studenter med utenlandsk statsborgerskap (våren 2011)¹⁹

For å få et bilde av graden av internasjonalisering på campus gjennom opptak av utenlandske studenter, må antallet sees i forhold til antall registrerte studenter totalt ved de ulike institusjonene. Da endrer rekkefølgen på institusjonene seg. Våren 2011 var andelen utenlandske studenter størst ved UMB og Høgskolen i Finnmark, med 17 prosent. Deretter fulgte Universitetet i Oslo med 13 prosent. Ved Universitetet i Bergen og Universitetet i Nordland var andelen 10 prosent. Ved NTNU, Universitetet i Tromsø, Universitetet i Stavanger og Norges handelshøyskole var andelen 9 prosent, ved Høgskolen i Oslo 8 prosent, ved Høgskolen i Telemark 5,6 prosent, ved Høgskolen i Østfold 5,2 prosent, ved Universitetet i Agder 5 prosent, ved Høgskolen i Hedmark 4 prosent og ved Høgskolen i Bergen 3,4 prosent.²⁰

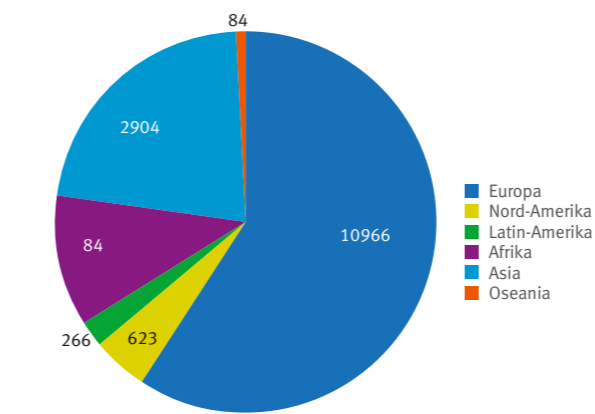
Figur 3.11 viser faglig fordeling blant studenter med utenlandsk statsborgerskap i Norge. Økonomi, administrasjon, samfunnsfag og juss ligger på topp, som blant norske studenter i utlandet. Denne gruppen utgjorde våren 2011 31 prosent av de utenlandske studentene. Naturvitenskap og teknologi ligger på andreplass, med 26 prosent av studentene. Sammenlignet med norske studenter i utlandet er det altså betydelig flere av de utenlandske studentene i Norge som studerer et realfag. På tredje plass følger humaniora, med 16 prosent, og på fjerdeplass helse- og sosialfag med 13 prosent. Andelen som studerer helse- og sosialfag er altså betydelig lavere blant de utenlandske studentene i Norge, sammenlignet med norske studenter i utlandet.

Figur 3.11 Faglig fordeling blant utenlandske studenter ved norske læresteder våren 2011²¹

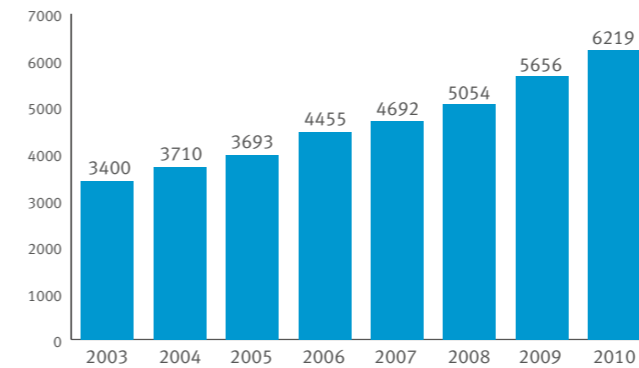
Figur 3.12 viser utenlandske studenter i Norge fordelt på verdensdel våren 2011. Den største gruppen har sin opprinnelse i et europeisk land, rundt 59 prosent. Studenter fra Asia utgjør den nest største gruppen, med 22 prosent. Studenter fra Afrika utgjør 11 prosent, mens studenter fra Nord-Amerika, Latin-Amerika og Oseania utgjør henholdsvis 5 prosent, 2 prosent og 0,6 prosent. Sammenlignet med norske studenters destinasjonsland er det mest slående at Nord-Amerika og Oseania er mye viktigere destinasjoner for norske studenter enn Norge er for fra studenter fra disse regionene.

Figur 3.12 Utenlandske studenter ved norske læresteder våren 2011 fordelt etter verdensdel²²

Figur 3.13 viser innreisende utvekslingsstudenter registrert ved norske universiteter og høyskoler. Tendensen er den samme som i figur 3.9 (studenter med utenlandsk statsborgerskap). Antallet øker årlig.

Figur 3.13 Innreisende utvekslingsstudenter ved norske læresteder

3.5 Mobilitet på ph.d.-nivå

Det finnes gode oversikter over antall utenlandske statsborgere som avlegger ph.d.-graden i Norge. Hvor mange norske ph.d.-studenter som reiser ut for lengre eller kortere opphold, finnes det derimot ingen god statistikk på. De siste ti årene har det bare blitt gjort et par studier om ph.d.-mobilitet. Temaet blir tatt opp i Forskningsrådets *Evaluering av norsk forskerutdanning* fra 2002 og i NIFU STEP's rapport *Doktorgradsutdanning og karrieremuligheter* fra 2007 (Kyvik og Olsen). I 2010 gjennomførte SIU en spørreundersøkelse blant norske ph.d.-kandidater.²³ Svarprosenten var på rundt 40 prosent.²⁴ Hensikten var å kartlegge omfanget av mobilitet, samt hvordan faktorer som barn, alder, kjønn, fag og tidligere internasjonal erfaring påvirker tilbøyeligheten til å reise ut.

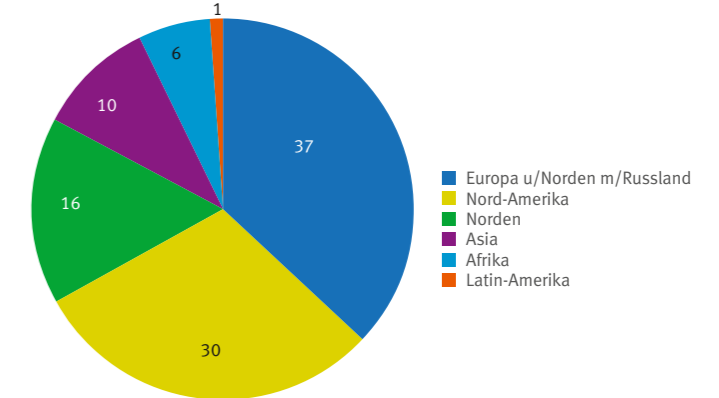
I motsetning til de to nevnte studiene inkluderer SIUs studie alle typer mobilitet, også konferanser og seminarer. Når alle typer mobilitet er inkludert, svarer 45 prosent av kandidatene som

befinner seg i tredje året eller senere, at de har hatt et utenlandsopphold i løpet av ph.d.-perioden sin. Begrenses mobiliteten til forskningsopphold ved en utenlandsk institusjon, svarer 32 prosent av kandidatene i tredje året eller senere at de har hatt et slikt opphold. Til sammenligning svarer 16 prosent at de har hatt utenlandsopphold i forbindelse med datainnsamling, og 40 prosent svarer at de har vært i utlandet på konferanser, workshops og seminarer.

Figur 3.14 viser hvor i verden respondentene i SIUs undersøkelse oppga at de hadde reist, når de ble spurt om sin hoveddestinasjon.²⁵ Samlet sett utgjør europeiske land utenom Norden den viktigste destinasjonen, etterfulgt av Nord-Amerika. En tredel av mobiliteten til Europa går til Storbritannia. I Nord-Amerika er det USA som er den viktigste destinasjonen. Brutt ned på land er også USA det viktigste destinasjonslandet samlet sett. Rundt en tredel av alle ph.d.-kandidatene som oppgir å ha vært i utlandet, har vært i USA. Som blant studenter på lavere grad er det svært få ph.d.-studenter som reiser til land i Latin-Amerika.

USA utmerker seg som et populært destinasjonsland innenfor alle fagområder, varierende mellom 30 og 36 prosent. I de andre landene er noen faggrupper mer dominerende enn andre. Mobilitet til Storbritannia er særlig høy innenfor samfunnsvitenskapene og humaniora, og relativt lav innenfor naturvitenskap/teknologi. Mobiliteten til Frankrike og Tyskland er relativt sett høyere innenfor matematikk, naturvitenskap og teknologi. Sverige er en spesielt attraktiv destinasjon innenfor medisin, mens Danmark er en viktig destinasjon for kandidater innenfor humaniora og samfunnsfag.

Figur 3.14 Mobile ph.d.-studenter fordelt på region (prosent)²⁶

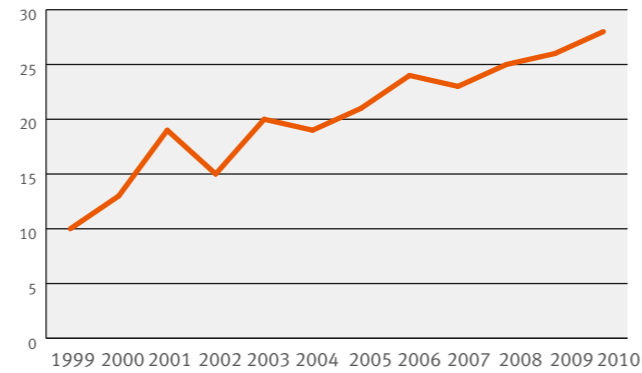
Det er vanskelig å si noe sikkert om utviklingen i ph.d.-mobilitet over tid. SIUs undersøkelse kan ikke uten videre sammenlignes med de to ovennevnte undersøkelsene, på grunn av ulikt utvalg. Visse indikasjoner gir imidlertid undersøkelsene om vi ser dem i sammenheng. Ifølge Forskningsrådets studie fra 2002 hadde 48 prosent av doktorgradsstudentene et opphold i utlandet på én måned eller mer. I 2007 anslo NIFU STEP at andelen lå rundt 40 prosent. SIUs undersøkelse indikerer en andel på rundt 35 til 40 prosent. Det ser altså ut som om mobiliteten på ph.d.-nivå holder seg stabil, og muligens går litt ned. Det er i hvert fall ikke noe som tyder på en økning. Dette står i sterk kontrast til en sterk økning i antall utenlandske statsborgere som avlegger doktorgraden sin i Norge.

Tabell 3.2 og figur 3.15 viser utviklingen i antall doktorander med utenlandsk statsborgerskap ved norske institusjoner. Andelen utenlandske doktorander av det totale antallet doktorander lå i 2000 på 12,5 prosent, i 2005 på 21 prosent og i 2010 på 27,5 prosent.

Majoriteten av utenlandske doktorander kommer fra europeiske land. Legger vi sammen tallene fra Norden, Vest- og Sør-Europa og Øst-Europa utgjør dette en ganske stabil andel, fra 53 til 55 prosent av de utenlandske doktorandene i årene 2000, 2005 og 2010. Av utvalgte land utenfor Europa er det Kina som utmerker seg. Her har også veksten vært størst i perioden. I 2000 utgjorde de kinesiske kandidatene 4,9 prosent av det totale antallet utenlandske kandidater, og i 2010 6,1 prosent.

Fordelt etter fagområde var andelen utenlandske kandidater i 2010 størst innenfor teknologifag (43 prosent) og lavest innenfor humanistiske fag (15 prosent).²⁷

Figur 3.15 Ph.d.-kandidater 1999-2010. Andel med utenlandsk statsborgerskap¹⁹

Tabell 3.2 Doktorgrader i Norge etter doktorandenes statsborgerskap²⁸

	2000	2005	2010
Norge	566	675	858
Norden	13	34	45
Vest- og Sør-Europa	20	42	92
Øst-Europa	11	20	41
Utvalgte land:			
Brasil	2	2	2
India	1	4	10
Kina	4	15	20
Øvrige	30	63	116
Totalt	647	855	1184

Hvilke faktorer påvirker internasjonal mobilitet på ph.d.-nivå?

SIUs undersøkelse av internasjonal mobilitet blant ph.d.-kandidater ved norske læresteder er brukt i denne rapporten for å indikere omfanget av mobilitet. Det var imidlertid også et formål med undersøkelsen å svare på hvilke faktorer som preger mobilitetsnivået i forskerutdanningen

En viktig konklusjon er at tilrettelegging ved lærestedet spiller en stor rolle. Selv om vi tar hensyn til de til dels store forskjellene mellom ulike fagområder, sammensetning av studentpopulasjoner ved lærestedene og andre forhold som systematisk påvirker mobilitetsmønsteret, finner vi at forskjellen mellom lærestedene består.

Det er i liten grad slik at et utenlandsopphold er lagt inn som en del av forskerutdanningen. Undersøkelsen reflekterer imidlertid ulike grader av institusjonell tilretteleggelse. Det er kandidater fra læresteder med høyest mobilitetstall som i sterkest grad vektlegger betydningen av institusjonell tilrettelegging for utenlandsopphold.

Videre ser vi at veileder spiller en viktig rolle. Ved NTNU svarer en tredel av de internasjonalt mobile kandidatene at utenlandsoppholdet i første rekke var et resultat av veileders initiativ. For universitetet i Oslo er tallene omtrent like høye. Ved andre læresteder later veileder til å være mindre betydningsfull i denne sammenhengen. Det er derfor viktig at lærestedene er oppmerksomme på den rollen veiledere kan spille, slik det allerede er kjent at undervisningspersonale på andre utdanningsnivå kan påvirke studentenes tilbøyelighet til utenlandsopphold.

Med tanke på å styrke internasjonal mobilitet er det interessant å vite noe om hva de mobile kandidatene ønsker seg av utenlandsopphold og hva de opplever å få igjen for det, samt hvilke grunner de ikke-mobile oppgir for valget om ikke reise ut. Hva gjelder motivasjon framhever kandidatene både personlig og faglig utvikling, at de forsker på et internasjonalt tema og betydningen av tilgang til fremragende fagmiljø i utlandet. Med utgangspunkt i svarene i undersøkelsen ser det ut til at de mobile kandidatene

i svært stor grad får forventningene innfridd. SIUs rapport konkluderer med at internasjonal mobilitet bidrar til styrke kandidatens identitet som kompetente bidragsyttere på vei inn i et internasjonalt miljø av forskere.

Det er vanskelig å avdekke grunner til at de ikke-mobile velger bort muligheten for utenlandsopphold. Ser vi på svarene de gir, er familieforhold og sosiale forpliktelser den hyppigste grunnen i denne som i andre tilsvarende undersøkelser av studentmobilitet.¹ Ansvar for barn under 18 år framstår som et vesentlig moment. Bildet blir imidlertid mindre tydelig når man sammenlikner mobilitetsnivået i de to gruppene henholdsvis med og uten mindreårige barn. Forskjellene er til stede, men de er ikke så store at det gir grunn for å gi familieforhold og ansvar for barn en så stor forklaringskraft som svarene isolert sett kunne tyde på. Verd å merke seg er det at den nest mest valgte begrunnelsen blant de ikke-mobile kandidatene er at et utenlandsopphold ikke er nødvendig for deres forskning. Her later det til at kandidatens oppfatning stemmer dårlig overens med de politiske målene for internasjonalisering, mobilitet og kvalitetsheving.

En lærdom fra undersøkelsen er at det kan gjøres mye ved lærestedene for å styrke mobiliteten. Økt grad av tilrettelegging er viktig, og det må være stor oppmerksomhet om hva internasjonal erfaring og eksponering betyr i forskerutdanningen. Den store graden av tilfredshet blant de utreisende bør kunne utnyttes, og det er viktig å være oppmerksom på den viktige rollen som veiledere kan spille på dette området. Undersøkelsen viser at mobiliteten er høyest der hvor forventningene til internasjonal aktivitet og eksponering er mest uttalt.

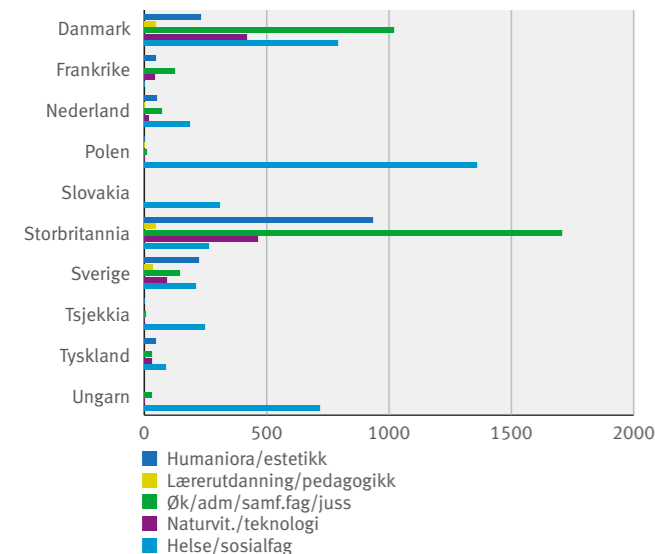
4. Europa

De fleste norske studenter i utlandet, både gradsstudenter og delstudenter, studerer i land i Europa. Den store majoriteten av utenlandske studenter i Norge kommer også fra Europa. I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvilke land flest studenter reiser til og kommer fra, og hvilke fag som dominerer i de ulike landene.

4.1 Gradsstudenter

Tabell 4.1 viser norske gradsstudenter fordelt på land i Europa de tre siste studieårene, sortert etter antall i studieåret 2010/11. På topp ligger Storbritannia, etterfulgt av Danmark og Polen. Som vi ser i figur 4.1, er det til dels svært ulik faglig profil på studentgruppene i de ulike landene. Økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss utgjør den klart største gruppen i Storbritannia, etterfulgt av humaniora/estetikk. Også i Danmark utgjør studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss den største gruppen, men her følger helse- og sosialfag på andre plass. Verdt å merke seg er de østeuropeiske landene Polen, Slovakia, Tsjekkia og Ungarn, der kategorien helse- og sosialfag dominerer fullstendig. Også i Tyskland utgjør dette den største gruppen. Dette gjelder medisinstudenter. Etter at det åpnet seg en mulighet for engelskspråklige medisinstudier i østeuropeiske land, er dette blitt stadig mer populært. I takt med at stadig flere reiser til disse landene, er det færre som reiser til Tyskland, der det ikke finnes de samme engelskspråklige tilbudene. Denne nedgangen vises i tabell 4.1, der vi ser at antallet gradsstudenter i Tyskland synker.

Figur 4.1 Faglig fordeling blant norske gradsstudenter i Europa 2010/11³¹

Tabell 4.1 Norske gradsstudenter i europeiske land³⁰

	2008/09	2009/10	2010/11
Storbritannia	2655	3085	3527
Danmark	2153	2292	2529
Polen	1091	1269	1383
Ungarn	691	698	751
Sverige	817	791	750
Nederland	366	345	361
Slovakia	226	265	307
Tsjekkia	240	251	257
Frankrike	201	224	240
Tyskland	258	213	205
Irland	132	128	135
Spania	75	81	107
Latvia	33	51	73
Italia	90	68	61
Sveits	66	68	56
Romania	25	33	51
Belgia	19	25	34
Østerrike	25	28	30
Island	19	24	27
Finland	32	27	22
Bosnia-Hercegovina	12	13	15
Litauen	3	2	9
Kroatia	6	5	5
Serbia	3	4	5
Portugal	4	8	4
Bulgaria	1	2	3
Hellas	4	3	2
Kosovo			1
Kypros	1	1	1
Luxembourg	1	1	1
Makedonia	1	1	1
Malta		1	1
Estland	1	3	
Moldova	1	1	
Totalt	9252	10011	10954

4.2 Delstudenter

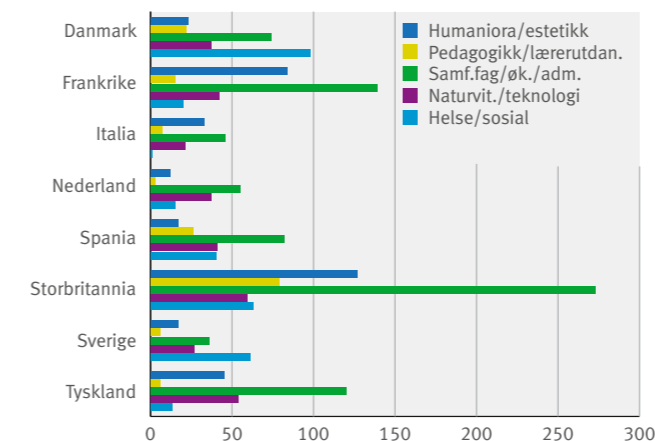
Tabell 4.2 viser norske delstudenter fordelt på land i Europa de fire siste studieårene, sortert etter antall i studieåret 2010/11. Som blant gradsstudentene ligger Storbritannia på topp, men på andreplass følger Frankrike og deretter Danmark. Til forskjell fra gradsstudentene er det et svært lavt antall delstudenter i Polen, Tsjekkia og Ungarn. Det illustrerer hvordan disse landene er destinasjon for en helt bestemt studentgruppe, gradsstudenter i medisin, og ikke er viktige studieland for norske studenter generelt.

Figur 4.2 viser faglig profil for de viktigste studielandene i studieåret 2010/11. I samtlige land, med unntak av Danmark, utgjør studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss den største gruppen. I Danmark utgjør studenter innenfor helse- og sosialfag den største gruppen.

Tabell 4.2 Norske delstudenter i europeiske land³²

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Storbritannia	492	453	507	621
Frankrike	250	275	270	306
Danmark	179	256	251	257
Tyskland	264	275	241	244
Spania	301	260	235	223
Sverige	116	102	101	149
Nederland	90	112	111	123
Italia	99	104	98	103
Østerrike	45	47	45	45
Portugal	31	43	54	40
Sveits	43	48	53	39
Finland	33	27	33	27
Belgia	23	41	32	26
Hellas	32	31	28	21
Irland	28	32	18	21
Tsjekkia	18	34	30	17
Island	28	28	28	16
Ungarn	17	13	5	14
Polen	18	16	12	13
Estland	24	21	12	12
Slovenia		5		11
Montenegro	7	5	6	8
Latvia	5	5	7	5
Bosnia/Hercegovina	5	5	2	4
Litauen	6	10	5	3
Liechtenstein				2
Malta	5		1	2
Serbia	2	1	1	2
Færøyene		4		1
Grønland				1
Kroatia			6	1
Romania	4	4	6	1
Albania	1			
Bulgaria	1	1	1	
Makedonia		7		
Moldovia	3			
Slovakia	1	7	6	
Totalt	2171	2272	2205	2358

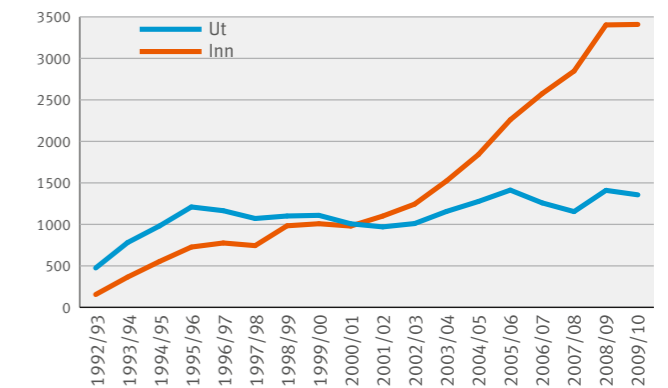
Figur 4.2 Faglig fordeling blant norske delstudenter i europeiske land i 2010/11³³

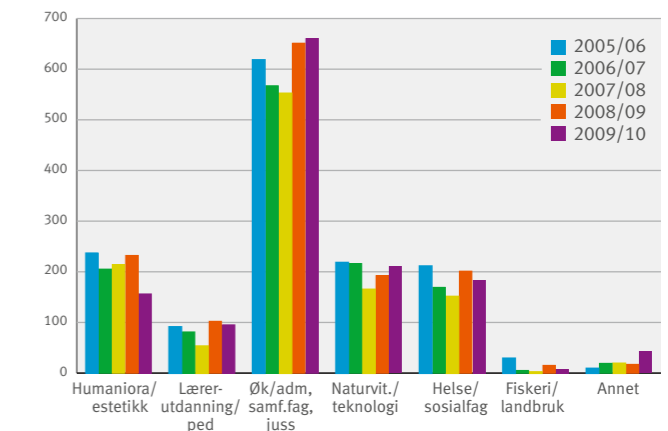
Figur 4.3 viser antall studenter som har reist til og fra Norge gjennom Erasmus-programmet fra 1992/93 og frem til i dag. Etter studieåret 2000/01 har antallet innreisende studenter ligget over antallet utreisende. Fra studieåret 2008/09 til 2009/10 flatet veksten i antall innreisende Erasmus-studenter ut, men i årene før lå den årlige veksten på mellom 10 og 20 prosent. Utviklingen i antall utreisende studenter har vært mer ujevn. Fra 2008/09 til 2009/10 gikk tallet ned fra 1 410 til 1 356, en reduksjon på nær fire prosent. Det siste studieåret, fra 2009/10 til 2010/11, har imidlertid tallet igjen steget. Det endelige tallet er enda ikke klart, men det ligger i overkant av 1 500 studenter. Dette er det høyeste antallet utreisende Erasmus-studenter noensinne.

En mulig årsak til at ikke flere studenter reiser ut med Erasmus-stipend kan være at mange reiser til institusjoner som ikke vil gi utenlandske studenter Erasmus-status, som innebærer fritak fra skolepenger. Vi vet at dette er tilfellet ved mange institusjoner i Storbritannia, et land svært mange av de norske studentene reiser til.

Figur 4.3 Studenter som reiser inn og ut gjennom Erasmus-programmet

Figur 4.4 Utreisende Erasmus-studenter fordelt på fagområde i perioden 2005/06–2009/10

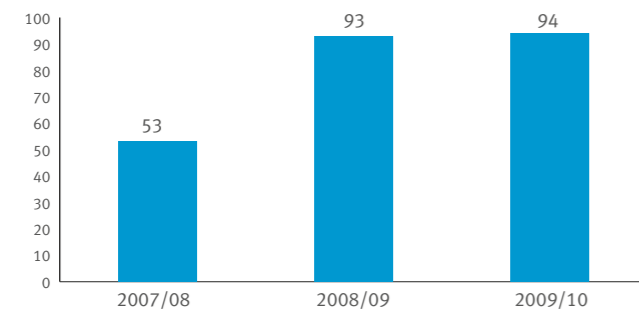
Figur 4.4 viser faglig fordeling blant utreisende Erasmus-studenter i perioden 2005/06–2009/10. Figuren viser dominansen av studenter innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss. Etter en nedgang i perioden 2005/06 til 2007/08 har det igjen vært vekst innenfor denne gruppen de to siste årene.

Erasmus-praksismobilitet er et relativt nytt tiltak under Erasmus-programmet, innført i 2007/08. Studenter får gjennom sin utdanningsinstitusjon tilbud om et 3–12 måneders opphold ved en arbeidsplass i Europa. Figur 4.5 viser utviklingen i antall studenter som reiser ut på praksisopphold gjennom Erasmus-programmet. Relativt få reiser ut, og sammenlignet med andre europeiske land har Norge gjort det dårlig innenfor dette tiltaket. Det kan være flere årsaker til dette. Det er lite praksis i norske utdanninger, med unntak av en del profesjonsstudier. Arbeidsmarkedet er også betydelig strammere i andre europeiske land enn i Norge, noe som kan bidra til at arbeidslivspraksis fremstår mer relevant i disse landene.

De aller fleste som reiser ut på praksisopphold er studenter innenfor helse- og sosialfag, særlig innenfor sykepleie, som har praksis integrert i utdanningen. Men også her rapporteres det om problemer med godkjenning av praksis. Noe av utfordringen synes å være ulik lengde på og innhold i praksisdelen. Majoriteten av dem som reiser ut, velger Storbritannia. I 2009/10 reiste 24 studenter (45,7 prosent) til Storbritannia, 19 reiste til Danmark, syv til Nederland, fem til Portugal og fem til Sverige.

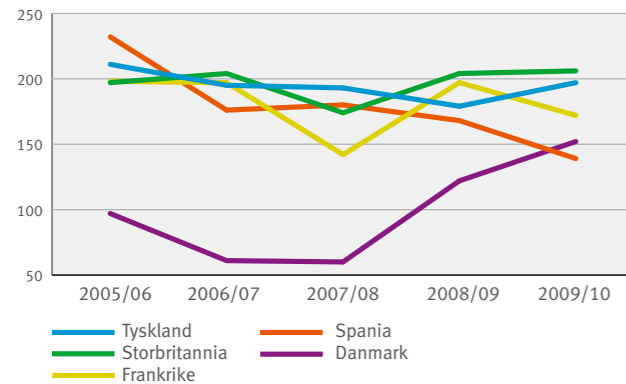
Innkommende praksismobilitet er betydelig høyere: I 2009/10 hadde 456 studenter praksisopphold ved norske bedrifter og arbeidsplasser. De fleste kom fra Tyskland (118), etterfulgt av Polen (50), Danmark (45), Frankrike (41) og Nederland (30).

Figur 4.5 Erasmus-praksismobilitet ut

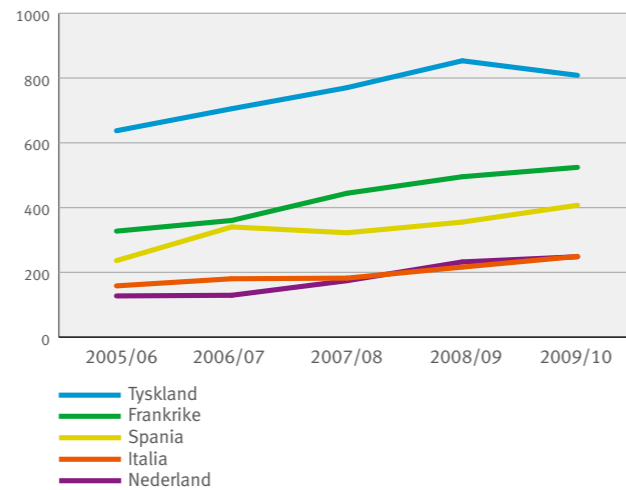
Storbritannia er det viktigste destinasjonslandet for norske Erasmus-studenter, etterfulgt av Tyskland og Frankrike. Antall studenter som reiser til Spania, har falt siden 2007/08, som det fremgår av figur 4.6. Danmark har på sin side økt i popularitet i samme periode.

Figur 4.6 Fem viktigste destinasjonsland for utreisende Erasmus-studenter

Figur 4.7 viser de fem viktigste senderlandene innenfor Erasmus-programmet. Tyskland har ligget på topp i hele perioden, etterfulgt av Frankrike. Etter flere år med jevn økning sank antallet tyske studenter fra 863 i 2008/09 til 818 i 2009/10.

Figur 4.7 Fem viktigste senderland for innkommende Erasmus-studenter

4.3 Studenter fra europeiske land i Norge

Tabell 4.3 viser utviklingen i antall utenlandske studenter fra de femten viktigste opprinnelseslandene i Europa i perioden 2007 til 2011. Den største gruppen kommer fra Russland, etterfulgt av Sverige og Tyskland. På fjerdeplass følger Frankrike. Sverige utmerker seg med en høy vekst fra 2010 til 2011, på hele 28 prosent. Veksten fra Russland var på 20 prosent. Videre var det en vekst på rundt 11 prosent fra Spania og rundt ni prosent fra Tyskland, Frankrike og Danmark. Ser vi femårsperioden under ett, har veksten fra 2007 til 2011 vært størst fra Nederland, på hele 99 prosent. Island følger på andre plass, med en vekst på 84 prosent, mens veksten fra Russland fra 2007 til 2011 var på 77 prosent.

Tabell 4.3 Studenter med statsborgerskap fra et annet europeisk land (femten viktigste)³⁴

	2007	2008	2009	2010	2011
Russland	701	688	698	1035	1240
Sverige	633	581	569	814	1039
Tyskland	705	699	708	777	847
Frankrike	314	350	381	467	510
Danmark	324	320	327	390	425
Spania	312	302	311	351	390
Polen	228	217	270	306	328
Nederland	119	133	145	204	237
Storbritannia	167	179	175	242	227
Italia	181	190	193	207	219
Finland	181	174	168	219	217
Litauen	132	110	108	309	186
Island	100	108	104	144	184
Romania	101	116	103	178	172
Tsjekkia	99	104	110	126	112

Tabell 4.4 gir en oversikt over utvekslingsstudenter fra europeiske land, basert på de femten viktigste senderlandene i 2010. Tyskland ligger på topp gjennom hele perioden, etterfulgt av Frankrike og Spania. Sammenlignet med tabell 4.3 utgjør russiske og svenske studenter en betydelig mindre andel av utvekslingsstudentene. Det viser at studentene fra disse to landene hovedsakelig kommer som gradstudenter, er kommet til Norge i annet øyemed enn studier, eller at de følger fjernundervisning og ikke fysisk befinner seg ved den norske institusjonen (dette gjelder først og fremst for russiske studenter).

Tabell 4.4 Utvekslingsstudenter fra europeiske land (de femten viktigste i 2010)³⁵

	2006	2007	2008	2009	2010
Tyskland	832	823	856	937	982
Frankrike	361	441	501	579	643
Spania	278	369	373	390	434
Nederland	161	176	239	274	296
Italia	178	214	223	278	287
Polen	125	160	175	249	245
Tsjekkia	89	120	153	192	203
Russland	137	125	143	166	199
Østerrike	110	94	109	155	152
Sverige	103	102	115	123	126
Danmark	122	144	110	104	123
Storbritannia	95	99	99	101	122
Belgia	96	86	101	103	110
Romania	28	14	10	33	105
Latvia	20	18	36	92	101

Med unntak av Østerrike og Polen var det vekst fra alle landene fra 2010 til 2011. Størst var veksten fra Romania, på hele 218,2 prosent. Litauen hadde den nest største veksten, på 50 prosent. Ser vi på veksten fra 2006 til 2010, utmerker også østeuropeiske land seg med den sterkeste veksten. For perioden sett under ett har veksten vært størst fra Litauen, på hele 405 prosent. Deretter følger Romania med en vekst på 275 prosent, Tsjekkia med en vekst på 128 prosent, Litauen med en vekst på 111,4 prosent og Polen med en vekst på 96 prosent. Til sammenligning var veksten fra Tyskland, som sender flest, på 18 prosent. Den sterke veksten fra nye EU-medlemsland i øst må sees i sammenheng med etableringen av EØS-stipendfondene. Disse fondene er etablert som en del av Norges EØS-kontingent og skal bidra til økt sosial og økonomisk utjevning i Europa. Mottakerlandene er nye EU-medlemsland, samt Portugal, Spania og Hellas. Stipendene har gjort det mulig for studenter fra disse landene å studere i Norge.

4.4 Mobilitet til og fra Europa på ph.d.-nivå

I SIUs undersøkelse om ph.d.-mobilitet ble respondentene bedt om å oppgi destinasjonsland. Tabell 4.5 er basert på disse svarene, som omfatter både hoveddestinasjoner og nest viktigste destinasjoner og alle typer faglig opphold, fra feltarbeid og forskningsopphold ved utenlandsk institusjon til konferanser og workshops. Fordelingen ville sett annerledes ut dersom en kun så på hoveddestinasjonsland. Som tidligere omtalt går en tredel av all mobilitet til Europa til Storbritannia, om en utelukkende ser på hoveddestinasjonsland.

Når alle destinasjonsland inkluderes, ligger fremdeles Storbritannia på topp, som vist i tabell 4.5. Posisjonen er imidlertid mindre dominerende. Andre viktige destinasjonsland er Danmark, Sverige, Tyskland og Frankrike.

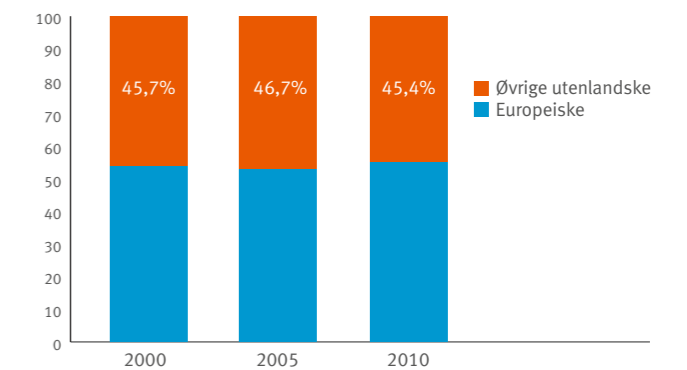
Tabell 4.5 Ph.d.-kandidater med faglig opphold i Europa løpet av forskerutdanningen. Estimert per 2010³⁶

	Antall kandidater	Andel av alle ph.d.-kandidater
Storbritannia	590	15,3
Danmark	510	13,3
Sverige	400	10,3
Tyskland	380	9,9
Frankrike	310	8,1
Nederland	170	4,5
Spania	170	4,3
Italia	150	4
Finland	150	3,8
Sveits	110	2,9
Belgia	70	1,8
Portugal	60	1,4

Figur 4.8 viser doktorer fra europeiske land som andel av det totale antallet utenlandske doktorer ferdig utdannet i Norge i årene 2000, 2005 og 2010. Som tidligere omtalt har andelen doktorer med utenlandsk statsborgerskap som er uteksaminert i Norge, vokst betydelig siden 2000, fra 13 prosent til 28 prosent. Fordelingen mellom europeiske og øvrige utenlandske doktorer er imidlertid ganske stabil. Europeere utgjør majoriteten av de utenlandske kandidatene, litt over 50 prosent.

Doktorene kommer fra en lang rekke land, men noen land utmerker seg som de viktigste opprinnelseslandene. I 2010 lå Tyskland på topp (33), etterfulgt av Sverige (23). Frankrike er det tredje viktigste opprinnelseslandet (19) og på fjerdeplass kommer Russland (12), som her også er regnet med blant de europeiske landene. Det er med andre ord de samme landene som ligger på topp som for studenter på bachelor og master.

Figur 4.8 Ph.d.-studenter fra europeiske land i Norge³⁷

5. Norden

Mobilitet i høyere utdanning mellom de nordiske landene er forankret gjennom avtaler som skal sikre mest mulig lik behandling av søkere, uten hensyn til nasjonal tilhørighet. Historisk har samarbeid og utveksling med de nordiske nabolandene vært svært viktig i norsk utdanning og forskning. I tillegg til dette avtaleverket understøttes nordisk mobilitet gjennom virkemidlene Nordplus, Nordkalottsamarbeidet og Erasmus.

5.1 Norske studenter foretrekker Danmark

Danmark er en svært viktig destinasjon for norske studenter, framfor alt gradsstudenter. Landet er den nest største mottakeren av norske gradsstudenter i utlandet, og står i en særstilling i Norden for norske studenter. Antallet norske gradsstudenter i Danmark er mer enn tre ganger så høyt som tilsvarende i Sverige (se tabell 5.1). I 2010/11 var det 3328 norske gradsstudenter i et av de andre nordiske landene. Det tilsvarer omkring en firedel av alle som fikk støtte fra Statens lånekasse til gradsstudier i utlandet dette studieåret.

Antall delstudenter som reiser til andre nordiske land, er langt lavere. Danmark ligger også her først av de nordiske med 257 norske studenter, og er på en femteplass som destinasjonsland for alle norske delstudenter. Bare store land som USA, Australia, Storbritannia og Frankrike mottar flere norske delstudenter, selv om de mottar til dels langt flere. Til sammen var det 449 norske delstudenter som fikk støtte fra Statens lånekasse til delstudier i Norden, eller bare 5,9 prosent av alle delstudenter. Dette er marginalt høyere enn forrige år da 413 studenter eller 5,7 prosent av alle norske delstudenter var i et annet nordisk land. Den tallmessige økningen er det Sverige som har fått, bare 101 reiste dit i 2009/10.

Mens mobiliteten mellom Norge og Sverige er noenlunde balansert, er forholdet til de andre nordiske landene preget av ubalanse. Tallet på danske studenter i Norge er vesentlig lavere enn antall norske studenter i Danmark. Det er særlig det høye antallet norske gradsstudenter i Danmark som skaper ubalansen.

Danmark mottar nesten syv ganger så mange studenter fra Norge som landet sender. Med Finland og Island er det omvendt, begge landene sender betydelig flere studenter til Norge enn de mottar. OECDs statistikk³⁹ bekrefter disse mønstrene. Ifølge denne utgjør norske studenter den største gruppen utenlandske studenter i Danmark, hele 15 prosent av alle utenlandsstudenter, fulgt av svenske studenter med 12 prosent. Samlet utgjør de nordiske

studentene hele 36 prosent av alle utenlandsstudenter i Danmark. Tilsvarende utgjør studenter fra de øvrige nordiske land henholdsvis 18 prosent av alle utenlandsstudenter på Island og 7,7 prosent i Sverige. For Norges del utgjør studenter med nordisk statsborgerskap 16 prosent av utenlandsstudentene, mens tallet for Finland er 5 prosent. Det er studenter med svensk statsborgerskap som er den største gruppen av alle utenlandsstudenter i Norge med 7,4 prosent. I statistikken for vårsemesteret 2011⁴¹ er studenter med svensk statsborgerskap den nest største gruppen utenlandske studenter i Norge, kun forbigått av studenter med russisk statsborgerskap.

5.2 Nordplus for høyere utdanning

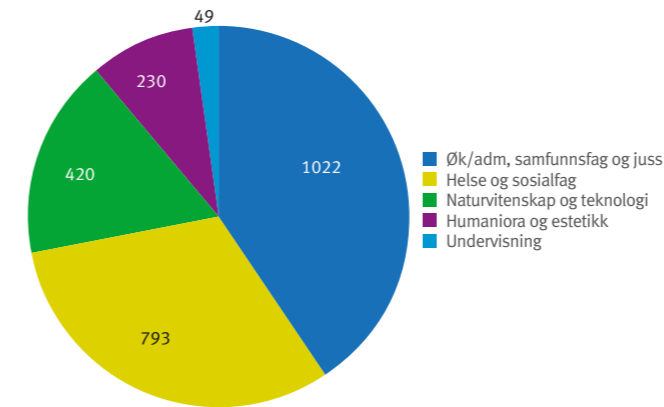
I tallmaterialet for Nordplus-programmet har vi tilgang til informasjon om studenter på korte opphold. For Nordplus høyere utdanningsmobilitet, som i tillegg til de nordiske land også omfatter landene i Baltikum, er Norge nettoimportør. Det gis her støtte til opphold fra 1-12 mnd. Seneste tilgjengelige statistikk er for 2009/10, og da var det registrert 351 studenter hit, mens Norge sendte 271. Norge sender litt flere studenter til Danmark enn Danmark sender hit, mens vi mottar flere enn vi selv sender til de andre nordiske land. Mønsteret er det samme for mobilitet av under en måneds varighet. Norge mottar 167 studenter og sender ut 101. Her er de danske mer aktive enn de norske og sender ut 40 mens vi mottar 29. Den største sendernasjon til Norge er Finland med 48, mens Norge bare sender 18 dit. Norge mottok i år flere studenter enn vi sendte ut. Samlet inn-mobilitet var 518, mens vi sendte ut 372. Foregående studieår var tallene 474 ut og 379 inn. Oversikten viser at balansen skifter fra år til år. Økt mobilitet inn er uttrykk for variasjon i programmet, ikke en trend.

Lærermobiliteten viser full balanse inn og ut av Norge. Mens 198 norske faglig ansatte reiste ut med Nordplus-stipend, kom 199 hit. Det er ganske god balanse i mobiliteten mellom landene, og det største landet, Sverige, mottar også flere lærere enn de andre. 76 reiste til Sverige, mot 43 til Danmark og 40 til Finland.

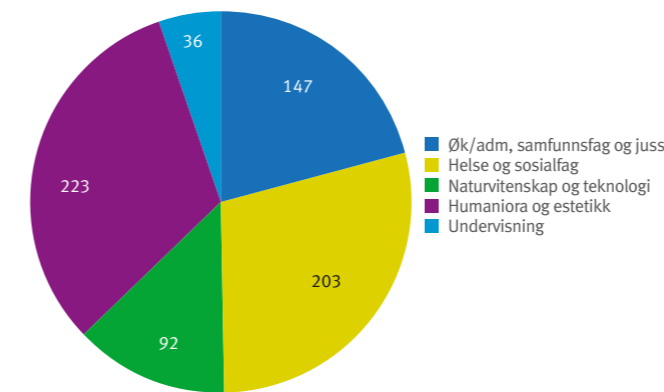
5.3 Faglig profil for norske studenter til Norden

Det er til dels store forskjeller i de utreisende studentenes fagvalg når vi ser på de to største destinasjonene, Danmark og Sverige. Den følgende oversikten gjelder gradsstudenter.

Figur 5.1 Norske gradsstudenter i Danmark 2010/11 etter fagområde⁴¹

Figur 5.2 Norske gradsstudenter i Sverige 2010/11 etter fagområde⁴²

Tre fagområder er verdt å kommentere særskilt: Sverige har tidligere vært et viktig mottaksland for norske studenter innen teknologiske fag. I dag foretrekker også disse studentene Danmark. Det største utslaget gjelder likevel arkitekturstudier i Danmark som mottar 222 norske studenter, som dermed er den viktigste destinasjonen for alle norske gradsstudenter innen arkitektur i utlandet. Sterk konkurranse om studieplasser i Norge er én forklaring på at disse studentene søker ut.

Innen helse- og sosialfag rekrutterer ulike terapeutiske fag særlig godt fra Norge. I alt er 157 norske studenter registrert ved slike fag i Sverige. Ellers dominerer Danmark som destinasjonsland for alle helsefag. Mens fysioterapeutene ofte reiste til Storbritannia før, utdannes de nå i Danmark. Hele 291 norske fysioterapistudenter var registrert der i 2010/11. Norske medisinstudenter søker også til Danmark: Hele 258 norske medisinerere var der i 2010/11, og Danmark er dermed den fjerde største destinasjon for norske medisinstudenter i utlandet.

Danmark er framfor alt en svært viktig destinasjon for studenter innen økonomi/administrasjon og samfunnsfag og juss. Med til sammen 1 022 norske studenter, var det bare Storbritannia som mottok flere. Den største gruppen var innen økonomi og administrasjon, 632. Den nest største gruppen var innen psykologi med 270

plasser. Ikke noe annet land har så mange psykologistudenter fra Norge. For delstudenter er de fleste fagområder representert uten at noe bestemt mønster tegner seg.

5.4 Ph.d.-mobilitet

SIUs undersøkelse av internasjonal mobilitet blant ph.d.-kandidater ved norske læresteder viser at Norden som region har en betydelig plass også i forskerutdanningen. Danmark og Sverige kom på henholdsvis tredje- og fjerdeplass på listen over ph.d.-kandidatenes hyppigst valgte destinasjoner, kun bak USA og Storbritannia. For Danmarks vedkommende ligger det faglige tyngdepunktet på humaniora og samfunnsfag, mens det i Sverige var en overvekt av medisinerere.

Ser vi på antallet avlagte doktorgrader i Norge av personer med statsborgerskap fra et av de andre nordiske landene, finner vi også her at mobiliteten til Norge er størst fra Sverige. I 2010 var bare Tyskland (33) over Sverige på listen over nye doktorgrader med utenlandsk statsborgerskap ved norske læresteder (tabell 5.2)

Tabell 5.2 Doktorgrader i Norge etter statsborgerskap på disputastidspunktet⁴³

	2000	2005	2010
Danmark	5	11	11
Finland	1	1	7
Island	3	7	4
Sverige	4	15	23

Tabell 5.1 Mobilitet mellom Norge og de andre nordiske landene 2010–2011³⁸

	Utreisende			Innreisende	
	Totalt*	Grad*	Delstudenter*	Totalt**	Delstudenter**
Danmark	2786	2529	257	425	123
Finland	49	22	27	217	96
Island	43	27	16	184	18
Sverige	899	750	149	1039	126
Sum	3777	3328	449	1865	363

6. Nord-Amerika

6.1 USA fortsatt en hoveddestinasjon for studenter

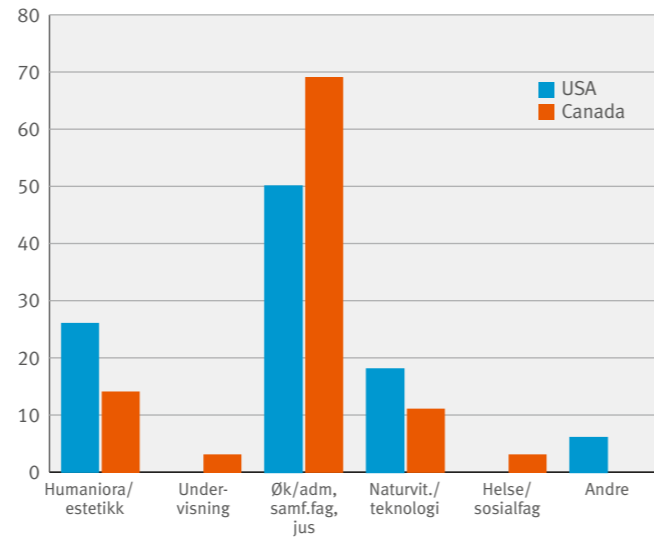
USA har historisk spilt en stor rolle for utviklingen av norsk høyere utdanning og forskning. Tradisjonelt har mobiliteten mellom Norge og Nord-Amerika i all hovedsak gått fra Norge. Tabell 6.1 viser balansen i mobiliteten for 2010/2011.

Tabellen viser at USA er en svært viktig destinasjon for både gradsstudenter og delstudenter fra Norge, mens mobiliteten også til Canada har et visst omfang. Mobiliteten fra Nord-Amerika til Norge er langt mer begrenset. Det er forholdsvis enklere å få norske studenter til å reise ut på lengre utvekslingsopphold (ett semester eller mer) enn det er å få nordamerikanske studenter til å velge å studere et semester i Norge. Høy grad av tilrettelegging er viktig for å stimulere til økt mobilitet til Norge fra Nord-Amerika.

Tabell 6.2 viser at mobiliteten til Canada har vært nokså stabil de siste årene, med en svak nedgang seneste studieår. Mobiliteten til USA øker derimot år for år både for delstudenter og gradsstudenter. Når det gjelder innreisende studenter fra USA og Canada, er det her relativt jevn vekst de siste ti årene (tabell 6.3).

Den norske mobiliteten til Nord-Amerika er fordelt på et bredt spekter av fagområder, med kategorien økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss som den mest omfattende for begge landenes vedkommende.

Figur 6.1 Gradsstudenter i USA og Canada 2010/11 etter fagområde. Prosent.⁴⁶

Data fra SIUs partnerskapsprogram og prosjektmidler for samarbeid med Nord-Amerika kan utfylle bildet den overordnede mobilitetsstatistikken gir.

Tabell 6.1 Mobilitet mellom Norge og Nord-Amerika 2010/11

	Utreisende			Innreisende	
	Totalt*	Grad*	Delstudenter*	Totalt**	Delstudenter**
Canada	318	163	155	168	115
USA	2541	1255	1286	367	199
Sum	2859	1418	1441	535	314

* Kilde: Statens lånekasse (grunnlag: studenter som har mottatt støtte for utenlandsstudier, studieåret 2010/11)
 ** Kilde: Databasen for høyere utdanning (grunnlag: studenter med utenlandsk statsborgerskap, kalenderåret 2010)

Tabell 6.2 Norske studenter i USA og Canada 2008/09–2010/11⁴⁴

	2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
	Grad	Delstudent	Grad	Delstudent	Grad	Delstudent	Grad	Delstudent
Canada	185	174	184	180	184	173	163	155
USA	867	791	913	960	1013	1080	1255	1286

Tabell 6.3 Studenter fra Nord-Amerika ved norske læresteder 2002–2011⁴⁵

	2002	2007	2008	2009	2010	2011
Canada	39	64	100	99	148	168
USA	288	228	284	307	359	367

Tabell 6.4 Mobilitet fra Norge til Nord-Amerika i SIUs partnerskapsprogram

	Bachelorstud.		Masterstud.		Ph.d.-stud.		Fagpersoner	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Utveksling (semester)	13	18	6	4				
Feltarbeid/sommerskole	1		9		38	13		
Forskningsopphold					4			
Workshop/kurs (1-2 uker)	21	9	19	22	26	13		
Faglig ansatte							62	59

Tabell 6.5 Mobilitet fra Nord-Amerika til Norge i SIUs partnerskapsprogram

	Bachelorstud.		Masterstud.		Ph.d.-stud.		Fagpersoner	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Utveksling (semester)	42	38	19	11				
Feltarbeid/sommerskole				4				
Forskningsopphold			1	1	5	6		
Workshop/kurs (1-2 uker)			4	1	4	21		
Faglig ansatte							28	31

Gjennom partnerskapsprogrammets aktiviteter i 2009 og 2010, samt prosjektmidler tildelt i 2009, har 28 ulike prosjekter bidratt til økt mobilitet til og fra USA og Canada. Institusjonssamarbeid har oppmuntret studenter og faglig ansatte til å besøke partnerinstitusjoner for utvekslingsopphold og forskningsopphold, til å delta på sommerskoler, feltkurs og andre samlinger, eller andre kortere eller lengre besøk.

Tallene illustrerer aktivitetsnivået i programmene, hvor et høyt antall studenter og faglig ansatte er involvert. Samtidig viser tabellene hvor stor andel av den totale studentmobiliteten som finner sted utenfor det som tradisjonelt og i statistikken regnes som studentutveksling. Det var totalt 212 studenter som deltok i partnerskapsaktiviteter utenfor eget hjemland i 2009, men bare 80 av disse vil være synlige i DBHs statistikk over utvekslingsstudenter på grunn av kravet til tre måneders varighet.

6.1 Ph.d.-mobilitet til og fra Nord-Amerika

Undersøkelsen SIU gjennomførte i 2010 av internasjonal mobilitet blant ph.d.-kandidater ved norske læresteder, bekreftet inntrykket av USAs betydning for norsk utdanning og forskning. Nesten en tredel av alle ph.d.-kandidater som gjennomfører et faglig opphold i utlandet i løpet av forskerutdanningen, velger USA som destinasjon. For ph.d.-kandidatene øvrige destinasjoner er det oftest slik at noen fag står sterkere enn andre. Slik er det ikke med USA. Innenfor alle disipliner er USA den klart fremste destinasjonen, om man sammenligner med andre land. Om man i stedet anlegger et regionperspektiv, utgjør ph.d.-mobiliteten til USA om lag 80 prosent av mobiliteten til Europa med de nordiske landene holdt utenfor.

Selv om rekrutteringen av utenlandske statsborgere til doktorgradsutdanning i Norge har stort omfang, gjelder dette bare unn-taksvis Nord-Amerika. I 2010 disputerte tolv nordamerikanske statsborgere for doktorgraden ved et norsk lærested. Bare regionen Australia og New Zealand var svakere representert blant utenlandske kandidater som fullførte forskerutdanningen dette året.

7. BRIKS-landene

Samarbeid med nye framvoksende kunnskapsregioner er høyt politisk prioritert. Utvidet samarbeid med BRIKS-landene (Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika) er et satsingsområde, og med unntak for Sør-Afrika har Norge inngått bilaterale avtaler og MoUer med disse landene. Mønstrene for mobilitet til og fra Norge er imidlertid svært ulike mellom landene og reflekterer at norske relasjoner til landene varierer i både karakter og omfang.

7.1 Få gradsstudenter, flere delstudenter

Ikke-engelskspråklige land utenfor Europa er bare i svært begrenset grad destinasjonsland for gradsstudenter fra Norge. Mønsteret gjelder også for BRIKS-landene, med et visst unntak for Sør-Afrika.

Tabell 7.1 Gradsstudenter i BRIKS-landene. Studieårene 2008/09–2010/11⁴⁸

	2008/09	2009/10	2010/11
Brasil	6	5	1
Russland	9	9	10
India	4	1	0
Kina	31	20	25
Sør-Afrika	54	66	75

I Brasil, India og Russland har antall norske gradsstudenter de siste tre årene variert mellom 0 og 10. For Kinas del er tallet noe høyere, men med 75 gradsstudenter i studieåret 2010/11 er Sør-Afrika i særklasse blant BRIKS-landene. Dette plasserer Sør-Afrika på 16. plass på listen over destinasjonsland for norske gradsstudenter i utlandet, og mobiliteten utgjør for eksempel i overkant av en tredel av gradsmobiliteten til Tyskland. Sammenlignet med Brasil, Kina og Russland er det først og fremst forekomsten av engelskspråklige undervisningstilbud som muliggjør mobiliteten til Sør-Afrika. I tillegg bidrar historiske bånd mellom landene og tradisjonelle samarbeidsflater til å gjøre Sør-Afrika til en relevant destinasjon for studenter fra Norge. I India er ikke språket det viktigste hinderet, men trolig heller utfordringer knyttet til kvalitet og relevans i utdanningen. I de øvrige BRIKS-landene finnes det i svært liten grad engelskspråklige tilbud, og noe gradsmobilitet av omfang kan ikke ventes før dette eventuelt er utviklet.

Det er større mobilitet til BRIKS-landene blant delstudenter fra Norge.

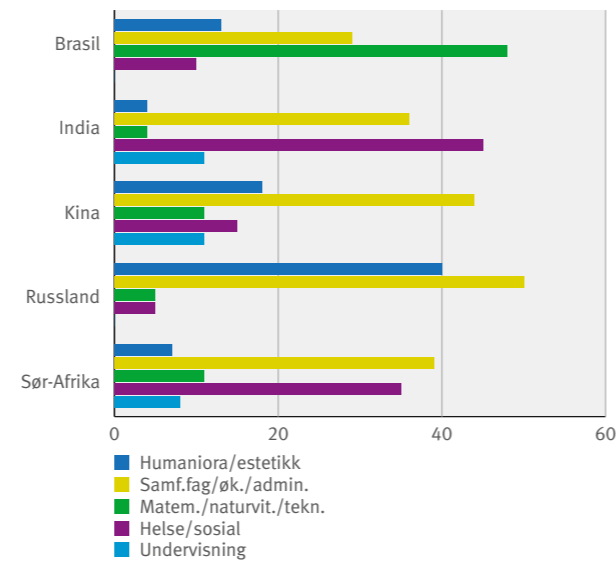
Tabell 7.2 Norske delstudenter i BRIKS-landene, studieårene 2007/08–2010/11⁴⁹

	2008/09	2009/10	2010/11
Brasil	64	43	81
Russland	110	134	94
India	156	131	165
Kina	302	181	279
Sør-Afrika	242	278	217

Ifølge Lånekassens statistikk er Kina det sjette mest besøkte landet blant mobile delstudenter, også foran land som Tyskland og Danmark. Sør-Afrika er det tiende mest besøkte landet blant norske delstudenter, mens flere delstudenter reiser til India enn til Sverige, ifølge samme statistikk. Tabellen over viser at tallene varierer noe over tid, men undersøkelser SIU har gjort, kan tyde på at disse endringene er mer tilfeldige enn uttrykk for varige tendenser. At tallene for Kina i 2010/11 igjen nærmer seg nivået i 2008/09, forsterker denne oppfatningen.

De mobile delstudentene til disse landene er fordelt på en rekke ulike fag. Figur 7.1 viser faglig profil for norske delstudenter i BRIKS-landene.

Figur 7.1 Delstudenter i BRIKS-landene 2010/11 etter fagområde. Prosent⁵⁰

Figur 7.1 viser at det er både fellestrekk og forskjeller mellom BRIKS-landene når det gjelder den faglige orienteringen til delstudentene fra Norge. For Indias og Sør-Afrikas del er den faglige profilen relativt lik. Begge steder er det meste av mobiliteten knyttet til samfunnsfag/økonomi/administrasjon og helse- og sosialfag. Også i Kina og Russland er det samfunnsfagene som dominerer. Til Russland foregår nesten all mobilitet av delstudenter innenfor samfunnsfagene eller humanistiske fag, og ikke innenfor det som er prioriterte fag for norske myndigheter med tanke på framtidig samarbeid.

For mange av delstudentene i BRIKS-landene bærer studieoppholdet preg av feltarbeid eller praksisperiode framfor et ordinært studieopphold ved et annet lærested. Framfor alt gjelder dette India og Kina, men til en viss grad også de andre landene. Mange av disse reiser trolig utenom den typen institusjonsavtale om utveksling som er en forutsetning for at mobiliteten skal registreres i Databasen for høyere utdanning. Dette er med på å forklare den store forskjellen mellom tallene i tabellene 7.2 og 7.3.

Tabell 7.3 Destinasjonsland for norske utvekslingsstudenter etter avtale og med minst tre måneders varighet.⁵¹

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Brasil	10	16	8	14	21	17	28	31
Russland	7	12	22	26	50	42	78	57
India	5	6	22	11	34	13	16	26
Kina	9	33	82	146	136	120	110	112
Sør-Afrika	43	92	173	182	141	145	169	169

7.2 Store senderland av studenter

Det er svært stor forskjell mellom BRIKS-landene når det gjelder mobilitet og antall studenter i Norge. Tallet på russiske studenter har vokst betydelig over de siste ti årene, og studenter med russisk statsborgerskap utgjorde våren 2011 den største gruppen av utenlandske studenter registrert ved norske læresteder. Imidlertid er ikke alle de 1 240 registrerte studentene med russisk statsborgerskap bosatt i Norge under studiene. Ved Universitetet i Nordland og Høgskolen i Finnmark er et betydelig antall russiske statsborgere tatt opp som fjernstudenter. En presis mobilitetsstatistikk finnes ikke.

Kina har vært et betydelig senderland av studenter til Norge de siste ti årene, og også India har vokst jevnt til nær 200 studenter i 2010. Brasil og Sør-Afrika sender derimot svært få studenter til Norge.

Tabell 7.4 Utenlandske studenter i Norge 2003–2011. BRIKS-landene.⁵²

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Russland	453	492	607	682	701	688	698	1035	1240
Kina	279	365	426	535	582	540	544	601	624
Sør-Afrika	20	30	15	15	25	26	39	35	38
Brasil	21	17	33	33	42	58	56	55	63
India	71	85	89	87	104	106	83	130	176

I kontrast til norsk mobilitet til BRIKS-landene er det gradsstudenter som står for hovedtyngden av mobilitet til Norge fra disse landene. Tallet på utvekslingsstudenter fra Kina og Russland er ikke ubetydelig, men det er verdt å merke seg at i en periode der antall russiske studenter i Norge samlet sett har økt sterkt, ser vi ikke samme vekst i tallet på utvekslingsstudenter. Arbeidet med å styrke forutsetningene for reell studentutveksling med Russland må derfor føres videre gjennom satsing på langsiktig samarbeid mellom institusjoner. Det er i første rekke i slike sammenhenger det lykkes å etablere utveksling med større grad av gjensidighet enn det som er tilfelle i dag.

Tabell 7.5 Utvekslingsstudenter til Norge 2003–2010.⁵³

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Brasil	2	5	5	6	4	14	18	14
Russland	149	96	162	137	125	143	166	199
India	3	3	0	9	6	18	8	15
Kina	58	125	36	146	99	117	120	113
Sør-Afrika	3	11	12	31	38	12	16	13

7.3 Ph.d.-mobilitet

Andelen utenlandske statsborgere i norsk doktorgradsutdanning har økt svært mye siden om lag år 2000. Ifølge NIFUs doktorgradsstatistikk hadde om lag 28 prosent utenlandsk statsborgerskap ved disputastidspunktet i 2010. SIUs undersøkelse fra samme år tilsier at tallet har fortsatt å øke.

Flere av BRIKS-landene er sterkt representert i den sterke veksten av ph.d.-kandidater med utenlandsk statsborgerskap i Norge det siste tiåret. Kina, Russland og India var per 2010 henholdsvis det tredje, femte og sjette største senderland av ph.d.-kandidater til Norge, når vi ser på kandidater som disputerte det året.

Tabell 7.6 Doktorgrader i Norge etter statsborgerskap på disputastidspunktet⁵⁴

	2000	2005	2010
Brasil	2	2	2
Russland	2	4	12
India	1	4	10
Kina	4	15	20
Sør-Afrika	-	-	-

SIUs undersøkelse av internasjonal mobilitet blant ph.d.-kandidater ved norske læresteder fra 2010 viste at Kina og Sør-Afrika skiller seg ut blant BRIKS-landene. Mobiliteten til Brasil, India og Russland er derimot beskjeden. Tabellen under viser et anslag over hvor mange av doktorgradskandidatene i 2010 som ville besøke de aktuelle landene i løpet av doktorgradsutdanningen.

Tabell 7.7 Ph.d.-kandidater med faglig opphold i BRIKS-landene i løpet av forskerutdanningen. Estimat per 2010⁵⁵

	Antall	Andel av alle ph.d.-kandidater
Brasil	15	0,2 %
Russland	35	0,4 %
India	25	0,3 %
Kina	150	1,7 %
Sør-Afrika	70	0,8 %

Med tanke på at det mangler statistikk på området og at bare et begrenset utvalg ph.d.-kandidater svarte i SIUs undersøkelse fra 2010, er det vanskelig å gi en faglig profil på mobiliteten til landene hvor mobiliteten fra Norge er lav. Til Kina og Sør-Afrika er mobiliteten av et omfang som gjør dette mulig. Når det gjelder Kina, er mobiliteten fordelt over alle disipliner, med samfunnsfag og naturvitenskap/teknologi som de to største. For Sør-Afrikas del er mobiliteten noe mer konsentrert, med samfunnsfag som det klart største området.

8. Oppsummering

Innenfor grunnopplæringen er det ingen store endringer fra tidligere år. Hovedtrenden er at det innenfor alle de tre relevante delprogrammene i EUs program for livslang læring (LLP), Comenius, Leonardo da Vinci og Grundtvig, har skjedd en moderat økning både i antall søknader og i antall innvilgelser. Forholdet mellom de to, altså innvilgelsesprosenten, forblir omtrent den samme gjennom perioden 2008 til 2011. Dette gjelder for partnerskapsprogrammene så vel som for mobilitetsordningene. For Nordplus Junior-programmet ser vi at både antallet og andelen prosjekter med norsk deltakelse er stigende. Tallene viser også at det er noen flere ikke-norske deltakere som reiser til Norge gjennom Nordplus Junior, enn det er norske deltakere som reiser ut.

Innenfor høyere utdanning har antall gradsstudenter og delstudenter i utlandet de siste årene økt årlig. Fra studieåret 2009/10 til studieåret 2010/11 økte antallet gradsstudenter fra 12 056 til 14 154, en vekst på 9,2 prosent. I samme periode økte antallet delstudenter fra 7 209 til 7 657. Det utgjorde en vekst på 6,2 prosent.

Faggruppen økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss er den største, både blant gradsstudenter og delstudenter. Slik har det vært i flere år, med unntak av perioden 2006/07 til 2008/09, da det var flere gradsstudenter innenfor helse- og sosialfag. I studieåret 2010/11 utgjorde gradsstudentene innenfor økonomi/administrasjon, samfunnsfag og juss 36 prosent av det samlede antallet gradsstudenter i utlandet. Blant delstudentene utgjorde denne gruppen 41 prosent av det totale antallet.

Flertallet av norske gradsstudenter i utlandet studerer i et europeisk land, rundt 77 prosent i studieåret 2010/11. De mest populære destinasjonslandene er Storbritannia, Danmark og Polen. 11 prosent reiste til Oseania, de aller fleste til Australia, og 10 prosent til Nord-Amerika, de fleste til USA. Også blant delstudentene reiser de fleste til et europeisk land, men andelen er mye lavere, rundt 32 prosent i 2010/11. Spredningen på verdensdel er større blant delstudentene enn blant gradsstudentene: 32 prosent reiser til et europeisk land, 19 prosent til Nord-Amerika, 17 prosent til Afrika, 15 prosent til Asia, 12 prosent til Oseania og 6 prosent til Latin-Amerika. I Europa er Storbritannia, Frankrike og Danmark de viktigste destinasjonslandene, i Nord-Amerika er det USA, i Afrika er Tanzania, Sør-Afrika og Namibia de tre viktigste destinasjonslandene, mens Kina, India og Singapore er de tre viktigste i Asia.

Samlet sett studerte 21 811 norske studenter i utlandet i 2010/11, på gradsstudier og delstudier. Det er en vekst på 8 prosent fra året

før. Dette er langt flere studenter enn vi mottar. Våren 2011 var det registrert 15 221 studenter med utenlandsk statsborgerskap ved norske universiteter og høyskoler. Ikke alle av disse har kommet til Norge i studieøyemed, og i noen tilfeller kan det være snakk om fjernstudenter som ikke oppholder seg ved den norske institusjonen. Det gir likevel en indikasjon på internasjonalisering og mobilitet. Siden 2004 har det vært en årlig vekst i antall studenter med utenlandsk statsborgerskap. Fra våren 2010 til våren 2011 var veksten på 1,6 prosent. Fra 2004 har det vært en vekst på hele 67 prosent. Flertallet kommer fra europeiske land, i 2011 rundt 59 prosent. Russland, Sverige og Tyskland er de viktigste opprinnelseslandene. Etter Europa følger Asia, med rundt 22 prosent av det totale antallet utenlandske studenter. Her er Kina det viktigste opprinnelseslandet.

I mange tilfeller er en mest mulig balansert mobilitet et politisk mål. For flere sentrale samarbeidsland er dette i liten grad tilfelle. Til Storbritannia og USA, for eksempel, er mobiliteten fra Norge høy, mens få studenter kommer andre veien. For Tyskland er bildet omvendt. Strømmen av tyske studenter til Norge er betydelig, mens Tyskland tiltrekker seg relativt få studenter fra Norge. Fortsatt reiser et relativt høyt antall norske gradsstudenter til lite prioriterte samarbeidsland, primært Australia.

For nye samarbeidsland sin del, som for eksempel BRIKS-landene, er mønsteret preget av betydelig gradsmobilitet til Norge og noe mobilitet av delstudenter fra Norge. Ulike utdanningsystemer og språk er viktige barrierer for gradsmobilitet fra Norge.

Når det gjelder ph.d.-mobilitet er datasituasjonen usikker. SIU gjennomførte i 2010 en undersøkelse blant doktorgradskandidater som antydte at rundt 45 prosent hadde hatt en eller annen form for faglig utenlandsopphold, som forskningsopphold, datainnsamling, workshop eller konferanse. Begrenses mobiliteten til forskningsopphold, synker andelen til 32 prosent. Sammenholder man disse resultatene med resultater fra tidligere studier, er det ingenting som tyder på at mobiliteten blant ph.d.-studenter går opp. Slik sett skiller de seg fra studenter på lavere grad. Antall doktorgrader produsert ved norske institusjoner av utenlandske statsborgere går derimot opp. I 2000 utgjorde de 13 prosent og i 2010 28 prosent. De fleste norske ph.d.-studenter reiser til land i Europa og til USA, til sammen 67 prosent ifølge SIUs studie. Majoriteten av utenlandske doktorander i Norge kommer fra europeiske land, rundt 55 prosent. Av land utenfor Europa er det særlig Kina som utmerker seg.

Noter

¹ OECD 2010. *Education at a Glance*: 309.

² <http://dbh.nsd.uib.no/>

³ Et unntak er 2011, da andelen innvilgede reiser falt til 46 prosent. Dette skyldes ikke færre innvilgelser, men at prosjektene jevnt over søkte om flere reiser enn i tidligere år.

⁴ Avviket mellom tallene i denne og forrige tabell skyldes at søkerinstitusjonene kan sende flere deltakere hvis midlene strekker til.

⁵ Et tjuetalls lærere som har reist sammen med elevgrupper som følgepersoner, er ikke inkludert i denne oversikten.

⁶ Tallet på studenter registrert ved norske læresteder, er hentet fra DBH-databasen (høstsemesteret).

⁷ Tall hentet fra Lånekassen.

⁸ Tall hentet fra Lånekassen.

⁹ Tall hentet fra Lånekassen.

¹⁰ Tall hentet fra Lånekassen.

¹¹ Tall på delstudenter er hentet fra Lånekassen, mens tall på registrerte studenter innenfor ulike fagområder er hentet fra DBH (høstsemesteret).

¹² Tall fra Lånekassen.

¹³ SIUs mobilitetsrapport 2010.

¹⁴ Tall fra Lånekassen.

¹⁵ Tall hentet fra Lånekassen.

¹⁶ Tall hentet fra Lånekassen.

¹⁷ Tall på delstudenter er hentet fra Lånekassen. Tall på studenter totalt er hentet fra DBH, og er registrert i høstsemesteret.

¹⁸ Tall hentet fra DBH.

¹⁹ Tall hentet fra DBH.

²⁰ Tall på utenlandske studenter og totalt antall registrerte studenter ved institusjonene er hentet fra DBH (vårsemesteret).

²¹ Tall hentet fra DBH.

²² Tall hentet fra DBH. I tillegg til de angitte kategoriene i figuren er en del utenlandske studenter registrert uten spesifisert nasjonalitet. Disse utgjør 2067 personer, som ikke regnet med i grunnlaget for figuren.

²³ Undersøkelsen er under publisering som rapporten *International Mobility among PhD candidates at Norwegian Higher Education Institutions*.

²⁴ Basert på e-postlister tilsendt fra institusjonene ble undersøkelsen sendt til 5 932 personer. 2 432 svarte. SIU henvendte seg kun til relevante institusjoner som tilbyr doktorgradsutdanning. Av institusjoner med flere enn 50 ph.d.-kandidater, deltok ikke Universitetet i Agder, Universitetet i Tromsø og Norges veterinærhøgskole.

²⁵ I undersøkelsen spørres ph.d.-kandidatene om hoveddestinasjonsland, men også om nest viktigste destinasjonsland. Bildet endrer seg noe om en også inkluderer disse landene. Storbritannias posisjon i Europa blir noe mindre dominerende. USA beholder imidlertid sin dominerende posisjon også når nest viktigste land inkluderes.

²⁶ Tall hentet fra SIUs kommende rapport *International Mobility among PhD candidates at Norwegian Higher Education Institutions*.

²⁷ Kunnskapsdepartementet 2011. *Tilstandsrapport for høyere utdanningsinstitusjoner 2011*: 152.

²⁸ Tall hentet fra NIFUs doktorgradsregister.

²⁹ Tall hentet fra NIFUs doktorgradsregister.

³⁰ Tall hentet fra Lånekassen.

³¹ Tall hentet fra Lånekassen. Figuren viser kun de største faggruppene. Små faggrupper som hotell/reiseliv og fiskeri/landbruk, samt kategorien diverse er utelatt.

³² Tall hentet fra Lånekassen.

³³ Tallene er hentet fra Lånekassen. Figuren viser kun de største faggruppene. Små faggrupper som hotell/reiseliv og fiskeri/landbruk, samt kategorien diverse er utelatt.

³⁴ Tallene er hentet fra DBH (vårsemesteret).

³⁵ Tallene er hentet fra DBH.

³⁶ Tabellen viser et estimat av hvor mange av dem som var under forskerutdanning i 2010 som ville gjennomføre et faglig opphold i europeiske land i løpet av forskerutdanningen. Estimater er basert på svar fra et utvalg ph.d.-kandidater i SIUs undersøkelse av ph.d.-mobilitet i 2010. Kilde SIU (under publisering). *International Mobility among PhD Candidates at Norwegian Higher Education Institutions*.

³⁷ Tallene er hentet fra NIFUs doktorgradsregister. I tallene for Europa er Tyrkia, Hviterussland, Russland og Ukraina inkludert.

³⁸ Data hentet fra Lånekassen (grunnlag: studenter som har mottatt støtte for utenlandsstudier, studieåret 2010–2011) og DBH (grunnlag: studenter med utenlandsk statsborgerskap, kalenderåret 2010).

³⁹ Education at a Glance. OECD 2011, tall for 2009

⁴⁰ Tall hentet fra DBH

⁴¹ Tall hentet fra Lånekassen.

⁴² Tall hentet fra Lånekassen.

⁴³ Tall hentet fra NIFU.

⁴⁴ Tall hentet fra Lånekassen (grunnlag: studenter som har mottatt støtte for utenlandsstudier, studieåret 2010/11)

⁴⁵ Tall hentet fra DBH, tall for vårsemester.

⁴⁶ Tall hentet fra Lånekassen.

⁴⁷ Tall hentet fra NIFU.

⁴⁸ Tall hentet fra Lånekassen.

⁴⁹ Tall hentet fra Lånekassen.

⁵⁰ Tall hentet fra Lånekassen og DBH.

⁵¹ Tall hentet fra DBH.

⁵² Tall hentet fra DBH, vårsemester.

⁵³ Tall hentet fra DBH.

⁵⁴ Tall hentet fra NIFU.

⁵⁵ Tall hentet fra SIUs undersøkelse av ph.d.-mobilitet, under utgivelse.

Appendikser

Appendiks nr. 1: Valgte prioriteringer blant søkere til Nordplus Junior

	2009	2010	2011
Faglig orientering			
Kvalitet i utdanning	48	73	106
Fag- og yrkesopplæring	33	20	31
Klimaspørsmål	46	15	26
Helse	20	14	25
Multikulturelt klasserom	19	9	8
Entreprenørskap	12	8	20
Forebygge frafall	8	4	6

Appendiks nr. 2: Antall norske deltakere under Gjør det!

År	Antall
2003	25
2004	73
2005	137
2006	161
2007	150
2008	170
2009	195
2010	167

Appendiks nr. 3: Norske gradsstudenter og delstudenter i utlandet i perioden 1990/91–2010/11

	Gradsstud.	Delstud.
1990/91	7884	
1991/92	8023	
1992/93	8261	
1993/94	8348	
1994/95	8688	
1995/96	9588	
1996/97	10755	
1997/98	11905	
1998/99	12986	
1999/00	14117	
2000/01	14745	4733
2001/02	15039	4700
2002/03	15207	5239
2003/04	15064	6328
2004/05	13643	6643
2005/06	12991	7017
2006/07	12375	6564
2007/08	11793	6732
2008/09	11994	7129
2009/10	12956	7209
2010/11	14154	7657

Appendiks nr. 4: Faglig fordeling blant norske gradsstudenter i utlandet i 2010/11

	2010/11
Humaniora/estetikk	2313
Undervisning/pedagogikk	195
Øk/adm/samfunnsfag, juss	5038
Naturvitenskap/teknologi	1469
Hotell, reiseliv	139
Helse, sosialfag	4601
Fiskeri, landbruksfag	33
Annet	366

Appendiks nr. 5: Gradsstudenter fordelt på verdensdel i 2010–2011

Europa m/Russland	10966
Nord-Amerika	1418
Latin-Amerika	34
Afrika	84
Asia	143
Oseania	1508

Appendiks nr. 6: Faglig fordeling blant norske delstudenter i utlandet i 2010/11

Humaniora/estetikk	879
Undervisning/pedagogikk	780
Øk/adm, samfunnsfag, juss	3131
Naturvitenskap, teknologi	1185
Hotell, reiseliv	83
Helse, sosialfag	1539
Fiskeri, landbruksfag	19
Annet	41

Appendiks nr. 7: Delstudenter som andel av studenter innenfor ulike fagområder i 2010/11

Humaniora/estetikk	3,4 %
Lærerutdanning/ped	2,4 %
Samf.fag/øk./adm.	4,6 %
Naturvit./tekn.	3,1 %
Helse/sosial	3,8 %

Appendiks nr. 8: Delstudenter fordelt på verdensdel

Europa m/Russland	2452
Nord-Amerika	1441
Latin-Amerika	468
Afrika	1268
Asia	1131
Oseania	897

Appendiks nr. 9: Delstudenter i utlandet fordelt på bachelor- og masternivå

	Bachelor	Master
1999/00	2713	1506
2000/01	3076	1644
2001/02	3132	1557
2002/03	3647	1583
2003/04	4386	1928
2004/05	4809	1825
2005/06	5147	1863
2006/07	4757	1801
2007/08	4798	1932
2008/09	5166	1963
2009/10	4868	2338
2010/11	5286	2370

Appendiks nr. 10: Delstudenter i utlandet fordelt på oppholdets varighet

	3,5-8,0 mnd	8,0-11,0 mnd	0,5-3,5 mnd
1999/00	378	2854	1013
1999/00	2854	1013	378
2000/01	3314	977	442
2001/02	3268	955	477
2002/03	4046	1026	167
2003/04	5028	1028	272
2004/05	5314	1093	236
2005/06	5648	1068	301
2006/07	5306	1032	226
2007/08	5514	985	232
2008/09	5887	989	253
2009/10	5956	1102	151
2010/11	6204	1280	173

Appendiks nr. 11: Studenter med utenlandsk statsborgerskap ved norske læresteder (vårsemesteret)

2005	10631
2006	11139
2007	11965
2008	12491
2009	12648
2010	14980
2011	15221

Appendiks nr. 12: Læresteder med flere enn 200 studenter med utenlandsk statsborgerskap (våren 2011)

UMB	618
Universitetet i Tromsø	746
Universitetet i Stavanger	744
Universitetet i Oslo	3246
Universitetet i Bergen	1349
Universitetet i Agder	403
NTNU	1831
Norges handelshøyskole	285
Høgskolen i Østfold	246
Høgskolen i Telemark	338
Høgskolen i Oslo	1007
Høgskolen i Hedmark	222
Høgskolen i Finnmark	321
Høgskolen i Bodø	528
Høgskolen i Bergen	227

Appendiks nr. 13: Faglig fordeling blant utenlandske studenter ved norske læresteder våren 2011

Humaniora/estetikk	2493
Lærerutdanning/pedagogikk	1051
Øk./adm./samf./juss	4741
Naturvit./teknologi	3988
Helse/sosial	1905
Fiskeri/jordbruk/maritim utd.	92
Annet	951
	15221

Appendiks nr. 14: Utenlandske studenter ved norske læresteder våren 2011 fordelt etter verdensdel

Europa	7808
Nord-Amerika	623
Latin-Amerika	266
Afrika	1469
Asia	2904
Oseania	84

Appendiks nr. 15: Innreisende utvekslingsstudenter ved norske læresteder

2003	3400
2004	3710
2005	3963
2006	4455
2007	4692
2008	5054
2009	5656
2010	6219

Appendiks nr. 16: Mobile ph.d.-studenter fordelt på region (prosent)

Europa u/Norden m/Russland	37 %
Nord-Amerika	30 %
Norden	16 %
Asia	10 %
Afrika	6 %
Latin-Amerika	1 %

Appendiks nr. 17: Ph.d.-kandidater 1999-2010. Andel med utenlandsk statsborgerskap

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
10	13	19	15	20	19	21	24	23	25	26	28

Appendiks nr. 18: Faglig fordeling blant norske gradsstudenter i Europa 2010/11

	Danmark	Frankrike	Nederland	Polen	Slovakia	Storbritannia	Sverige	Tsjekkia	Tyskland	Ungarn
Humaniora/estetikk	230	48	51	2		934	223	2	45	
Lærerutdanning/pedagogikk	49		2	1		45	36			
Øk./adm./samf.fag/juss	1022	126	73	12		1705	147	7	32	29
Naturvit./teknologi	420	43	20	4		466	92	1	29	4
Helse/sosialfag	793	2	188	1360	307	265	209	246	88	716

Appendiks nr. 19: Faglig fordeling blant norske delstudenter i europeiske land i 2010/11

	Danmark	Frankrike	Italia	Nederland	Spania	Storbritannia	Sverige	Tyskland
Humaniora/estetikk	23	84	33	12	17	127	17	45
Pedagogikk/lærerutdanning	22	15	7	3	26	79	6	6
Samf.fag/øk./adm.	74	139	46	55	82	273	36	120
Naturvit./teknologi	37	42	21	37	41	59	27	54
Helse/sosial	98	20	1	15	40	63	61	13

Appendiks nr. 20: Studenter som reiser inn og ut gjennom Erasmus-programmet

	Ut	Inn
1992/93	475	155
1993/94	781	365
1994/95	981	553
1995/96	1210	727
1996/97	1165	776
1997/98	1071	744
1998/99	1101	983
1999/00	1109	1008
2000/01	1007	980
2001/02	970	1100
2002/03	1010	1244
2003/04	1156	1523
2004/05	1276	1841
2005/06	1413	2260
2006/07	1259	2575
2007/08	1154	2847
2008/09	1410	3403
2009/10	1356	3409

Appendiks nr. 21: Utreisende Erasmus-studenter fordelt på fagområde i perioden 2005/06–2009/10

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Humaniora/estetikk	237	205	214	232	156
Lærerutdanning/ped	91	81	53	102	95
Øk./adm., samf.fag, juss	618	567	552	651	660
Naturvit./teknologi	218	216	165	192	211
Helse/sosialfag	211	169	151	201	184
Fiskeri/landbruk	29	5	2	15	8
Annet	9	19	19	17	42

Appendiks nr. 22: Erasmus-praksismobilitet ut

2007/08	2008/09	2009/10
53	93	94

Appendiks nr. 23: Fem viktigste destinasjonsland for utreisende Erasmus-studenter

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Tyskland	213	197	195	181	199
Storbritannia	199	206	176	206	208
Frankrike	200	199	144	199	174
Spania	234	178	182	170	141
Danmark	99	63	62	124	154

Appendiks nr. 24: Fem viktigste senderland for innkommende Erasmus-studenter

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Tyskland	647	715	780	863	818
Frankrike	337	370	454	505	534
Spania	246	350	332	365	417
Italia	168	190	192	226	259
Nederland	137	139	184	242	258

Appendiks nr. 25: Ph.d.-studenter fra europeiske land i Norge

	2000	2005	2010
Europeiske	54 %	53 %	55 %
Øvrige utenlandske	46 %	47 %	45 %

Appendiks nr. 26: Norske gradsstudenter i Danmark 2010/11 etter fagområde

Øk/adm, samfunnsfag og juss	1022
Helse og sosialfag	793
Naturvitenskap og teknologi	420
Humaniora og estetikk	230
Undervisning	49

Appendiks nr. 27: Norske gradsstudenter i Sverige 2010/11 etter fagområde

Øk/adm, samfunnsfag og juss	147
Helse og sosialfag	203
Naturvitenskap og teknologi	92
Humaniora og estetikk	223
Undervisning	36

Appendiks nr. 28: Gradsstudenter i USA og Canada 2010/11 etter fagområde. Prosent

	Canada	USA
Humaniora/estetikk	26	14
Undervisning	0	3
Øk/adm, samfunnsfag og jus	50	69
Naturvitenskap og teknologi	18	11
Helse-og sosialfag	0	3
Andre	6	0

Appendiks nr. 29: Delstudenter i BRIKS-landene 2010/11 etter fagområde. Prosent

	Brasil	India	Kina	Russland	Sør-Afrika
Humaniora/estetikk	13	4	18	40	7
Samf.fag/øk./admin.	29	36	44	50	39
Matem./naturvit./tekn.	48	4	11	5	11
Helse/sosial	10	45	15	5	35
Undervisning	0	11	11	0	8

SENTER FOR INTERNASJONALISERING AV HØGRE UTDANNING
TLF: 55 30 38 00 FAKS: 55 30 38 01 E-POST: SIU@SIU.NO
ADRESSE: POSTBOKS 1093, 5809 BERGEN
BESØKSADRESSE: VASKERELVEN 39, 5014 BERGEN WWW.SIU.NO

